

**Schrijven is je verzetten tegen
andermans werkelijkheid**

Met onder meer:

Interview met gastschrijver P.F. Thomése: 'Schrijven is voor mij de beste manier om te bestaan.' ♦ Interview met Rick Honings: 'Je krijgt lang niet altijd de kans om iets leuks te vertellen over je onderzoek.' ♦ Essay: Literatuur en het verdriet van Nederland ♦ Uit het veld: Nee, ik heb niet afgesproken met hangmarokkanen. ♦ En verder een wonderlijke lunchgeschiedenis, een bericht uit Ommen, een 'baie trotse Suid-Afrikaner' ♦ En nog veel meer...

JAARGANG 8 (2011) NUMMER 2

MEETJAAL

TIJDSCHRIFT

VOOR LEIDSE

NEERLANDICI

Colofon

**Jaargang 8 Nummer 2
november 2011**

Metaal

Tijdschrift voor Leidse neerlandici
ISSN 1573-6210

Metaal verschijnt twee keer per jaar.
Het blad wordt verspreid onder
studenten en docenten van de Leidse
opleiding Nederlandse taal en cultuur
en onder de leden van Siegenbeek,
Alumnivereniging voor Leidse Neer-
landici. Voor andere belangstellenden
is een jaarabonnement (EUR 12,50)
beschikbaar.

Postadres

Opleiding Nederlandse taal en cultuur
Postbus 9515
2300 RA Leiden

E-mail en website

metaal@siegenbeek.nl
www.siegenbeek.nl

Redactie

Coen van Beelen, Tineke Freriks, Rick
Honings, Alma de Jonge, Ludo Jongen,
Carlijn Keulen, Dennis Koopman,
Daan Lameijer, Sebastiaan van Loos-
broek en Nikki van Monsjou

Aan dit nummer werkten mee

Sjaak Baars, Christa Cecilia
Bouwmans, Cor van Bree, Ilkiz
Erdogan, Eep Francken, Jelmar
Hugen, Henrike Jansen, Rezel van der
Merwe en Sander Sauvé

Opmaak

401 Publicaties, Alex van Egmond

Druk en oplage

Labor Vincit, Leiden
350 exemplaren

Beeldmateriaal

Tekeningen: Ardi Warnar
Foto Thomése (voorkant): T. Posthuma
de Boer

INHOUD

REDACTIONEEL

Foxtrot 3

INTERVIEW

**Schrijven is voor mij de beste manier om te
bestaan** 4

Coen van Beelen

NOSTALGIE

De wonderlijke historie van een lunch..... 10

Cor van Bree

ESSAY

Literatuur en het verdriet

van Nederland 12

Eep Francken

INTERNATIOTAAL

'n Suid-Afrikaner in Leiden 14

Rezel van der Merwe

INTERVIEW

**Reflectieve journalisten opleiden voor
kritische lezers** 15

Sjaak Baars

UIT HET VELD

Van Rotterdamse Marokkanen naar

Marokkaanse Rotterdammers 18

Tineke Frederiks

'UIT HET VELD'

Netjes om negen uur beginnen 20

Henrike Jansen

INTERVIEW

Ik kan het echt iedereen aanraden..... 22

Carlijn Keulen, Dennis Koopman,

Nikki van Monsjou

ONDERZOEK

Over de evolutie van een onderwerp..... 24

Sander Sauvé

SCRIPTIEPRIJS

Juryrapport Siegenbeek Scriptieprijs '10 26

Jury Siegenbeek

RECENSIE

Machtsspelletjes interessant gespeeld..... 28

Christa Cecilia Bouwmans

INGELIJST

De leraar Nederlands..... 30

Diverse auteurs

Foxtrot

*Maar we trekken ons er niets van aan, we beginnen weer van voren af aan
Het is altijd zo gegaan, nooit iets anders gedaan, dansen op een vulkaan*

Annie M.G. Schmidt: *Foxtrot*

In 1911 werd Anna Maria Geertruida Schmidt geboren. Met een ongeëvenaarde stoutmoedigheid wist ze zich een plek te verwerven in het literaire leven van Nederland. Komisch-tegendraads benoemde ze juist die zaken waar een taboe op rustte. De musical *Foxtrot* (1967) speelde zich af in de jaren dertig, met de crisis van toen: bij het verschijnen even actueel was als nu. Crisis is van alle tijden, maar we gaan gewoon door. Zo ook *Metaal*. Taboe-doorbrekend is dit nummer misschien niet, komisch-tegendraads dekt de lading ook niet, maar wij vragen jullie toch flirtend ten dans, en begeleiden jullie met passie en zelfverzekerde tred door dit nummer.

In dit nummer drie interviews: met een schrijver, een kersverse doctor, en een nieuwe hoogleraar. Omdat de masters van Nederlands en Dutch Studies volgend studiejaar samengaan in de master Neerlandistiek, hebben we vanaf nu elk nummer aandacht voor een student uit het buitenland. We doen een deurtje open over inburgering, en verder hebben we het over lunch, evolutie, verzet, mentale veerkracht en een prijs. Mogen we deze dans van jullie?

AANKONDIGING

Siegenbeeklezing 24 november 2011 over brievenuitgave Vincent van Gogh

Siegenbeek organiseert op donderdag 24 november 2011 de jaarlijkse Siegenbeeklezing. Leo Jansen, een van de bezorgers van *Vincent van Gogh – De brieven. De volledige, geïllustreerde uitgave*, spreekt over de vele aspecten van de totstandkoming van dit werk.

De uitgave is in 2009 zowel digitaal als in boekvorm verschenen in het Nederlands, Frans en Engels. Het werk bevat alle 900 brieven van en aan Van Gogh met toelichtingen en afbeeldingen van de ruim 2000 kunstwerken waarnaar in de brieven wordt verwezen. Naast Leo Jansen zijn Hans Luijten en Nienke Bakker de bezorgers. Het werk is uitgegeven door het Van Gogh Museum, het Huygens Instituut en het Mercatorfonds.

Locatie lezing: Lipsiusgebouw Universiteit Leiden, Cleveringplaats 1 Leiden (lokaal/ruimte wordt ter plekke aangegeven)

Tijd: 20.00 uur

Toegangsprijs: gratis toegang voor Siegenbeek-leden; overigen betalen 2,50 euro

‘Schrijven is voor mij de beste manier om te bestaan’

Gastschrijver P.F. Thomése

Onlangs noemde Theodor Holman hem nog de beste levende schrijver die we hebben. P.F. Thomése, een van de meest gewaardeerde schrijvers van het Nederlandse taalgebied, is dit jaar de zeventwintigste gastschrijver aan de opleiding Nederlandse Taal & Cultuur. Voordat de collega's begonnen sprak *Metaal* al met hem in zijn Haarlemse residentie. Een gesprek over Karel van het Reve, verzet, bewondering en natuurlijk: schrijven. ‘De lezer wil een beetje bang zijn voor de schrijver.’

Coen van Beelen

Een lekenaangelegenheid

De zon is net doorgebroken wanneer ik de auto parkeer. Het tarief, €2,65 per uur, verradt de statigheid van de locatie; een brede straat met eerbiedwaardige oude panden, een steenworp afstand van het Haarlemse station. Bij binnenkomst blijkt de schrijver in gesprek te zijn met een redacteur van *De Wereld Draait Door*. Of hij misschien die avond in de uitzending commentaar wil geven op de karavaan van Nederlandse schrijvers die op verzoek van het CPNB een literatuurfestival in China hebben bezocht. Een aantal minuten ben ik getuige van wat in televisietermen ‘een voorgesprek’ heet, en hoor ik hoe de schrijver in de ene volzin na de ander elke uitgezonden auteur zijn vet geeft, snedig en vilein, maar altijd beschaafd en eloquent.

Als later in het interview de naam Karel van het Reve valt denk ik terug aan het telefoongesprek. Van het Reve was in zijn beroemde Huizinga-lezing bepaald niet mild voor de literatuurwetenschappers, die destijds grotendeels zijn publiek vormden. Hoe denkt Thomése eigenlijk over de literatuur als wetenschap?

‘Ik geloof wel in het bestuderen van teksten, en bijvoorbeeld het editeren van teksten moet natuurlijk nauwkeurig gebeuren, maar literatuur vind ik toch bij uitstek een lekenaangelegenheid, niet iets voor

deskundigen. Ik denk soms dat de interpretatielust te ver is doorgeschoten. De literatuur heeft daar ook zelf aanleiding voor gegeven, met schrijvers als James Joyce, die literatuur beschouwden als een ingewikkeld schaakprobleem. Maar literatuur is geen moeilijk te begrijpen puzzel. Het moet refereren aan echte ervaringen van echte mensen, anders is het ten dode opgeschreven. Dat zie je in de beeldende kunst, waar kunstenaars op een gegeven moment kunst zijn gaan maken voor de critici. De kritieken werden er als het ware als pasklare catalogusteksten bijgeleverd. Dat kan natuurlijk nooit de bedoeling zijn, dat je je eerst door al die wartaal heen moet worstelen om te kunnen zien wat het voorstelt.

Als je naar biografieën kijkt blijkt de schrijver meestal een leek; niet heel hoog opgeleid of gespecialiseerd. En als hij dat wel is dan doet hij er niets mee. Uiteindelijk is een schrijver toch altijd een dilettant, een amateur. Naïviteit is zijn kracht.

Al die theorievorming vind ik daarom ook niet zo belangrijk. Dat liet Van het Reve in zijn lezing geweldig zien. Ik was er niet bij, maar de beteutertheid van dat publiek moet legendarisch zijn geweest, toen ze allemaal recht in hun gezicht te horen kregen dat ze hun hele leven hadden

verknoeid met onzin. Het was natuurlijk een provocatie, maar het feit dat het zo hard aankwam betekende wel dat Van het Reve ergens een open zenuw had weten te raken.'

Schrijven als bijzaak

Hoewel Thomése (1958) al jong wist dat hij schrijver wilde worden, debuteerde hij pas op zijn tweëndertigste met de verhalenbundel *Zuidland*, waar hij meteen de AKO-Literatuurprijs voor kreeg. Nu is hij blij dat hij heeft gewacht met publiceren.

'Tien jaar voor mijn debuut had ik al een roman geschreven, maar ik denk dat ik er veel baat bij heb gehad dat die toen niet is gepubliceerd. Je ziet bij iemand als Grunberg dat hij in de moeilijkheden komt doordat hij al zo jong succes had. Hij genoot al aanzien terwijl hij nog heel erg aan het uitproberen was, daardoor publiceert hij naar mijn idee veel onaffe dingen waarvan ik denk: had het nog even laten liggen.'

Een crisis is een weldaad voor een schrijver. Ik vond het teleurstellend toen ik destijds met het manuscript onder mijn arm weer buiten stond, maar achteraf is het goed geweest, omdat ik daardoor meerdere dingen heb kunnen proberen en zo meer stijlen heb kunnen ontwikkelen. Ik heb lang gedacht dat je van die *hardboiled* Amerikaanse boeken moest schrijven. Korte zinnen, moordend tempo, thrillerstijl. Je wilt altijd iets wat er al is. Alles begint met imiteren.'

Wat was het dat u zo aantrok in het schrijven?

'Een soort escapisme. Ik wilde ontsnappen aan m'n leven. Zeker in mijn puberteit en adolescentie werd ik erg benauwd van het idee dat je iets moest worden. Mijn zoontjes willen nu graag astronaut en brandweerman worden, maar ik vond het benauwend om vast te zitten in een beroep. Ik had de indruk dat je met het schrijverschap alle kanten

op kon. Het schrijven zelf was aanvankelijk bijzaak: Ik wilde het hele leven dat er naar mijn idee bij hoorde. Veel reizen, opstaan wanneer je wilt, drinken zoveel als je wilt, vrouwen versieren; het had voor mij iets grenzeloos. Wat anderen associëren met popsterren associeerde ik met het schrijversbestaan. Schrijven zelf was daar aanvankelijk nog maar een klein onderdeel van. Het voornaamste doel was dat ik in een heel interessante biografie verzeild zou raken. Dat was rond m'n zestiende. Ik schreef toen vooral gedichten, die waren eerder klaar dan romans, zodat ik snel een hoge status zou bereiken.'

Ik heb me nooit gerealiseerd hoe ik met het schrijven geld zou kunnen verdienen. Dat kom je in die oude biografieën ook nooit tegen. Al die mensen wonen maar in Parijs, maar hoe ze dat financieren was een klein detail dat ik natuurlijk over het hoofd had gezien.'

Waarom bent u toen Geschiedenis gaan studeren?

'Ik wilde juist geen studie doen waarbij ik verplicht allerlei boeken zou moeten lezen, dat deed ik toch wel. Daarbij dacht ik juist dat die studie van pas zou kunnen komen. Ik had het vage idee dat ik als historicus misschien wel aan de slag kon bij de buitenlandse dienst. Maar daar had ik veel te romantische voorstellingen van gekregen door schrijvers als F. Springer en Ter Borg, het idee dat ik ergens in een ver warm land onder een ventilator achter een groot bureau zou zitten met een bediende en verder alle tijd zou hebben om romans naar het vaderland te sturen. In werkelijkheid sta je voortdurend op recepties handen te schudden van allerlei bedrijfseikels.'

Sociaal alibi

Hoewel Thomése voor Geschiedenis had gekozen, kroop het bloed waar het niet gaan kon. Op zijn eenentwintigste stopte hij met studeren en ging

hij als nieuwsredacteur werken voor toenmalige *Nieuwsblad van het Zuiden*, een krant in Tilburg. Daar ontmoette hij zijn goede vriend J. Kessels, die werkzaam was op de sportafdeling en die later als hoofdperson in vele verhalen van Thomése zou figureren. Maar Thomése wilde meer dan nieuwsjagen alleen.

‘Ik mocht zo nu en dan over kunst schrijven. Dat interesseerde verder niemand, alleen Kessels deed het soms ook. Ik ben toen wel eens - zogenaamd uit hoofde van mijn functie - bij schrijvers die ik bewonderde over de vloer geweest. Ik weet nog goed dat ik een keer bij Gerrit Krol zat, officieel voor het blad maar eigenlijk natuurlijk puur voor mijzelf, en hij ineens met een priemende vinger naar mij wees en zei: “Jij schrijft ook.” Alsof ik masturbeerde en het ontdekt was. Ik wilde nog ontkennen maar hij haalde zijn vrouw al uit de keuken en zei: “Jannie, kom eens, ik weet het zeker, deze jongen schrijft.” Toen hij me later die dag terug naar het station bracht, vertelde hij me dat hij mijn gêne wel begreep. Hij had het zelf vroeger ook. Als mensen hem zeiden dat hij vast een groot schrijver werd, zei hij uit schaamte: “Nee, ik word...cultuurdrager.” Om maar aan te geven dat alles beter was dan zeggen dat je schrijver wilde worden. Nu is het vrij normaal, maar toen, begin jaren ’80, was het schrijverschap nog omgeven van een hoop aanstellerij. Mulisch, Reve en Hermans waren mythische figuren die zelden interviews gaven. Als je toen als blaaskaak zei dat jij dat ook ging doen kon je een draai om je oren krijgen. Je hoefde niet te denken dat je bijzonder was.’

U heeft eens gezegd dat u op een gegeven moment uw leven hebt ingericht naar het schrijven en publiceren van fictie.

‘Ik was toen vierentwintig en al enkele jaren journalist, maar ik wilde nog steeds schrijver worden. Ik had het gevoel dat zoiets alleen ging lukken als ik het radicaal zou doen, niet halfslachtig met één oog op een veilige carrière gericht. Als je jong bent gaat

dat makkelijker dan wanneer je ouder bent, dan zeul je meer ballast en verantwoordelijkheden mee. Ik zag vrienden die zich settelden en wist dat ik moest oppassen: voor ik het wist zat ik zelf ook tot over mijn oren in de journalistiek en kon ik misschien in de vakantie nog eens een boek schrijven. Toen heb ik op een maandagochtend expres een arrogant briefje aan de redactie geschreven, “Ik verveel me hier”, alvast voor het Letterkundig Museum. Om een soort sociaal alibi te hebben schreef ik me weer in bij *Geschiedenis*. Toen ben ik echt verhalen gaan schrijven, die vrij snel gepubliceerd werden in *De Revisor*. Niet lang daarna verscheen mijn debuut.’

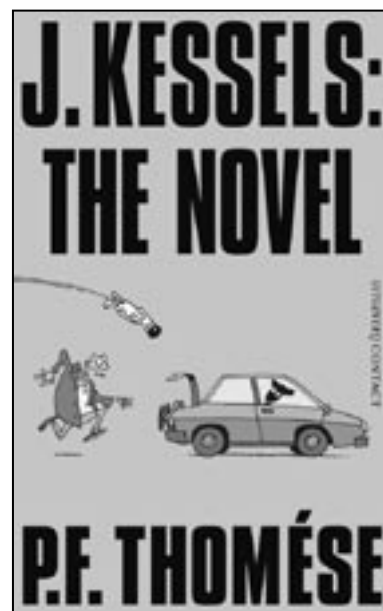
Hebben die publicaties in ‘De Revisor’ veel bijgedragen aan uw debuut?

‘Zeker. *De Revisor* werd door Querido uitgegeven, dus er was meteen aandacht voor me. In die tijd waren literaire tijdschriften nog de betrouwbaarste weg, omdat je meteen ‘in’ de uitgeverij zat. Je kan wel een roman opsturen, maar het duurt heel lang voordat iemand die gaat lezen. Er zit ook geen context bij; iemand begint zomaar te lezen op een maandagochtend, er zit misschien een koffievlek op het manuscript, de redacteur van dienst heeft er eigenlijk geen zin in; je hebt heel weinig tijd om op te vallen. Door publicatie in een tijdschrift heb je een langer aandachtsmoment.

Tegenwoordig begint iedereen met een roman, niemand schrijft meer verhalen, wat ik heel vreemd vind. Het is jammer dat het literaire tijdschrift op sterven na dood is. Het is toch lekker om voor je debuut alvast wat gepubliceerd te hebben, om alvast van die schrik te kunnen bekomen.’

Na uw debuut is het snel gegaan.

‘Tot mijn verbazing won ik de AKO-Literatuurprijs en kon ik meteen van het schrijven leven. Als je zo’n prijs wint, stijgt je marktwaarde. Ik kreeg ineens

2500 gulden voor een pagina in *NRC Handelsblad*, terwijl ze drie jaar eerder een stuk van mij niet eens geplaatst zouden hebben. Opeens kreeg ik van alle kanten opdrachten, ik kon lezingen geven voor 400 gulden per avond. Het vervelende is alleen dat je door al die aandacht niet aan die tweede roman

‘Er zijn nu eenmaal weinig schrijvers die dat doen. Vroeger had je Vestdijk, die deed het nog veel meer dan ik en in een tempo dat niet van deze wereld is. En Hermans schreef ook surrealistische romans. Toch wordt het niet veel gedaan. Nu is een schrijver natuurlijk ook een merk. Zoals Coca Cola altijd hetzelfde moet blijven, moet een schrijver dat ook. Kader Abdolah kan niet ineens z’n snor afscheren en z’n haar laten groeien, dan klopt het plaatje niet meer. Veel schrijvers zijn aan die marketingregels gaan beantwoorden. Ik denk dat veel van hen in de honger naar succes zichzelf zijn gaan imiteren. Je ziet niet voor niets dat schrijvers met een actuele ropleiding populair zijn. Of dat nou Arthur Japin is of Abdolah met zijn Iraans straattoneel.’

Zijn schrijvers bang dat ze niets meer verkopen als ze iets anders doen?

‘Ik denk dat ze geneigd zijn hun succes te continueren. Als ze een succesvol boek hebben geschreven doen ze dat daarna nog eens dunnetjes over, of als een boek het niet goed heeft gedaan grijpen ze terug naar een beproefde methode. Ik heb zelf ook boeken gehad die het minder deden. Van *Schaduwkind* verkocht ik er 90.000, van *Izak* daarna maar 8.000. Dat zou je in boekhoudkundige termen een dramatische terugval kunnen noemen. Maar ik zit er niet mee, ik wil gewoon dat boek schrijven. *Vladiwostok!* daarna verkocht dan weer aanzienlijk beter. Ik probeer me zo min mogelijk te laten afleiden door dat soort dingen. Belangrijker is het om nieuwsgierig te blijven. Ik krijg een idee, heb er zin in en ga aan de slag.’

Werkt u zo impulsief?

‘Ik heb altijd een lijstje met boeken die ik nog wil schrijven. Maar die had ik zelfs al toen ik nog geen enkel boek had gepubliceerd. Meestal worden het geen boeken maar hoofdstukken in andere romans. Tijdens het schrijven heb ik soms alweer twee volgende boeken in gedachten. Als ik dan een tijdje op weg ben, als ik weet hoe het boek waaraan ik bezig ben werkt, heb ik alweer zin om aan iets anders te beginnen. Wat dat betreft ben ik ongeduldig.’

Is de stijl van een boek eigenlijk belangrijker dan de plot? Veel recensenten beweren dat, en zien dat dan ook als een legitima-

toekomt. Dat zie ik nu bij Robert Vuijsje, die helemaal wordt ingepakt door zinloze discussies en verplichtingen. Op zo'n moment is het moeilijk de rust te vinden die je nodig hebt voor het schrijven. Bovendien voel je een enorme druk omdat men ineens het beste van het beste verwacht, terwijl je daarvoor al blij was als het werd uitgegeven.’

Iraans straattoneel

Andere boeken kwamen er zeker. Na een wat trage

start ontpopte Thomése zich tot een productieve schrijver van een zeer divers oeuvre. Een keerpunt in zijn leven was de dood van zijn zes weken oude dochtertje. In de periode na het overlijden schreef hij *Schaduwkind*, dat wrang genoeg zijn succesvolste boek tot op heden zou worden. Thomése: ‘vóór *Schaduwkind* schreef ik eigenlijk alleen maar 's nachts. Overdag zat ik voornamelijk in het café te drinken en leefde ik als het ware naar het schrijven toe. Nu ben ik veel geconcentreerder. Ik schrijf tegenwoordig ook altijd 's ochtends, zo vroeg mogelijk, als de dag nog als een blanco vel papier voor me ligt.’

Na *Schaduwkind* kreeg Thomése weer meer erkenning en waardering voor zijn werk. Hij wordt geprezen om zijn virtuositeit en zijn vermogen elk boek weer uit een ander stilistisch vaatje te tappen. Heeft hij er een verklaring voor dat mensen het zo bijzonder vinden dat een schrijver zoveel verschillende stijlen hanteert?

tie om de plot in hun recensies vrij te geven.

‘Ik zou nooit een keuze tussen die twee kunnen maken. Een plot en de stijl zijn eigenlijk alleen maar bedoeld om jou het boek te laten uitlezen. Toch denk ik dat de stijl belangrijker voor me is, al noem ik het liever de stem. Stijl is de stem die tot je spreekt, en als je die stem, die toon, aangenaam vindt ben je eerder geneigd ernaar te luisteren. Het is net zoals in een popsong. Je houdt van een nummer vanwege de sound, dat is het eerste waar je op let. Pas later vraag je je af wat er nou eigenlijk werd gezongen. Als de teksten heel erg belabberd zijn, laat je de muziek alsnog links liggen, maar zelf ben ik altijd bereid me veel onzin te laten verkopen als het maar goed klinkt. Overigens is een plot wel degelijk belangrijk. Ik kan me weinig voorstellen bij een plotloos boek.’

Hij denkt even na en vervolgt dan: ‘Plot is natuurlijk een Angelsaksisch begrip. Het komt voort uit de detective, een raadsel dat onthuld wordt. Ik geloof niet dat een boek altijd een raadsel moet hebben. Er moet een soort conflict of spanning zijn die onopgelost is, en omdat je naar de oplossing verlangt lees je door. Twee sterke personages die je bezig blijven houden zijn daarvoor genoeg; het soap-effect.’

Is de definitie van plot in de loop der tijd niet breder geworden?

‘Ja, het kan de verhouding tussen de personages zijn. Een liefdesverhaal heeft altijd een plot, maar die is nooit anders dan “ze krijgen elkaar of ze krijgen elkaar niet”. Waar het om gaat is wat er in de hoofden van die personages gebeurt. Dat is spannend genoeg, daarvoor hoeft het niet per se te gaan over of iemand op het einde sterft of niet. Ik merk zelfs dat ik vaak niet meer precies weet hoe een boek afliep, dan kan ik me de laatste bladzijdes niet meer herinneren. Kennelijk heb je het verhaal in je hoofd al afgerond voordat het daadwerkelijk is afgelopen.’

Verzet tegen de werkelijkheid

Wanneer dit interview gepubliceerd wordt is Tho-

mése alweer enkele maanden gastschrijver en is ook zijn Verweijlezing, over authenticiteit, al achter de rug. Moest hij eigenlijk lang nadenken toen hij werd gevraagd?

‘Ik vond het meteen interessant. Zo’n gastschrijverschap geeft je de gelegenheid om goed na te denken over wat je eigenlijk aan het doen bent. Het is met schrijven net zoals met ademen: zodra je erover gaat nadenken krijg je meteen hyperventilatie. Misschien bevind ik me nu wel in een periode van poëtische hyperventilatie.

Het is ook goed om je af te vragen hoe je iets doet, en waarom het meestal slecht is en soms goed. Ik wil dat in de colleges doen door poëtische teksten van schrijvers te bekijken die mij gedurende mijn carrière hebben beïnvloed. Je kunt immers nooit goed schrijven als je niet goed kunt lezen. Als je het niet bij anderen kunt herkennen, herken je het ook niet in je eigen werk.’

Op donderdag 17 november is er een thema-avond met P.F. Thomése genaamd: ‘Zuivere muziek & Toegepaste literatuur. Over het schrijven van een libretto’. Zowel componist Martijn Padding als sopraan Claron Mac Fadden werken mee, onder leiding van musicoloog en componist Leo Samama. Om 20.00 uur vangt deze avond aan in het Kamerlingh Onnes Gebouw, Steenschuur 25, Leiden, in de Lorentz-zaal. Kaarten à € 5 reserveren via: gastschrijver@hum.leidenuniv.nl

Hoe kritisch bent u tijdens het schrijven?

‘De meeste schrijvers zijn meedogenloos over hun eigen werk. Daarom schrijf je door; je bent nooit tevreden, je beste werk moet nog komen. Het lijkt me ook niet goed om achterover te leunen naast je prijzenkast. Dan kan je beter meteen een kist erbij bestellen.’

Wellicht kunt u alvast een voorschot nemen op die reflectie: waarom schrijft u?

‘Een van de teksten die ik heb uitgekozen is van de Poolse schrijver Witold Gombrowicz. Het is een stuk uit zijn dagboek waarin hij stelling neemt tegen het fenomeen *vorm*. Hij associeert dat met volwassen worden, met voltooiing. Gombrowicz verzet zich daartegen. Dat is waar schrijven om gaat: je verzetten tegen andermans werkelijkheid. Je wordt voortdurend verstikt door de werkelijkheid die anderen je opdringen, de krant, reclame, onderwijs, je ouders. Schrijven is daar een verzet tegen. Welk boek het ook is dat ik geschreven heb, in elk boek ga ik niet akkoord met de manier waarop dingen gezien horen te worden.

Interessant vind ik daarnaast dat het met schaamte te maken heeft. Televisie kijken doe je meestal samen met iemand, je deelt je gedachten en meningen met een ander persoon. Lezen doe je alleen, samen werkt het niet. Het blijft iets tussen jou en de schrijver. Ik kan me nog herinneren dat ik vroeger allemaal gênante dingen van mijzelf herkende in de literatuur die ik las, waardoor ik wist dat het was gezien. Het was gedeelde schaamte geworden.'

U zegt in een interview dat het interessante van literatuur is dat het waar kan zijn.

'Het is interessant dat je het niet zeker weet. Er is altijd een discrepantie tussen de ontboezemingen van de schrijver, en de wetenschap dat het een personage betreft. Heel vaak krijg ik te horen wat ik nou zelf, als de schrijver en mens P.F. Thomése, van iets vind. Toen ik *De Weldoener* schreef, over een man die een meisje vindt en haar voor zichzelf houdt – een perverse situatie, dat moge duidelijk zijn – vroeg men mij vaak of ik het een sympathiek personage vond. Ik zei óf dat ik het niet wist, óf dat ik me sommige dingen wel kon voorstellen, andere dingen minder. Maar dat accepteren mensen niet. Ze willen zeker weten wat mijn standpunt is, of ik hem veroordeel of dat ik ook zo'n viezerik ben. Ik vind het juist aardig om dat in het midden te laten. Soms zeg ik: "Ik snap het wel hoor, zo'n jong meisje, zo veel kans heb je niet meer als vijftigjarige." Dan zie je dames afkeurend kijken met een blik alsof ze willen zeggen dat ze blij zijn dat hun dochter niet in de zaal zit. Maar juist in die morele dubbelzinnigheid van een situatie, daar voelt een schrijver zich thuis en daar wil de lezer ook terecht komen. De lezer wil over die grens gaan, hij wil een beetje bang zijn voor de schrijver. Dat hoort erbij.'

Is het ook belangrijk voor een schrijver om te kunnen bewonderen?

'Voor mij begint het met bewondering. Je moet alleen oppassen dat het niet kritiekloos wordt; de

bewonderaar vindt alles goed, en dat moet je als schrijver juist niet vinden. Bewondering gaat over opgetild worden als iets je raakt. Wanneer je dat niet hebt, als je te nuchter of te onverschillig staat ten opzichte van alle hoogtepunten in de literatuur, dan lijkt het me moeilijk om zelf iets te produceren. Je moet worden vervoerd, ook als je zelf schrijft. Het moet niet alleen maar geploeter zijn. Als je bij het zien van wat je geschreven hebt alweer koppijn krijgt, dan wordt het niets.'

Verandert dat naarmate je ouder wordt?

'Ik ben met veel meer plezier beter gaan schrijven. Vroeger was ik een aanhanger van dat geklaag over hoe moeizaam het allemaal wel niet is en dat er maar veel bij gedronken moet worden opdat het misschien ooit nog wat wordt. Ik dacht dat het zo hoorde, dat je moest lijden. Iemand als Flaubert is daarmee begonnen. In zijn correspondenties gaf hij regelmatig te kennen dat hij het schrijven zag als een ambacht en nooit tevreden was, met teksten als "vandaag hard gewerkt: zes zinnen geschreven". Dat idee heeft bij *creative writers* heel erg als voorbeeld gediend.

Het is natuurlijk in zekere zin een ambacht, maar aan de andere kant: als hier een timmerman over de vloer komt, is hij altijd fluitend aan het werk. Hij zaagt alles nauwkeurig af en het past precies, geen vuiltje aan de lucht. Wat ik wil zeggen is dat het niet verkeerd is om plezier te beleven aan ambachtelijkheid. Ik ben gelukkiger in de perioden dat ik wel schrijf dan wanneer ik tussen twee boeken zit.'

Geeft schrijven daarmee een soort zin aan het bestaan?

'Zin veronderstelt dat iets af is, dat het een antwoord is op iets, en ik geloof dat je altijd met een vraag op je lippen zult eindigen. Zin geeft het dus niet, maar het is voor mij in elk geval wel het betekenisvolste wat ik kan doen. Schrijven is voor mij de beste manier om te bestaan.'

De wonderlijke historie van een lunch

Lang niet alle neerlandici weten van het bestaan af, maar als je er eenmaal over gehoord hebt, vergeet je het nooit meer: de inktvislunch. Maar hoe is die traditie eigenlijk tot stand gekomen? Wij vroegen het aan de enige deskundige op dit uitzonderlijk neerlandistiek gebied.

Cor van Bree

Het was eind jaren '50. Het was een tijd waarin nog de disputen bloeiden. Een dispuut voor studenten Nederlands was "Och mocht het rysen" geheten. Een niet erg studentikoze naam, die ontleend was aan een 17^e-eeuwse Friese Rederijkerskamer, door Jan Janszoon Starter gesticht te Leeuwarden. Het ging er echter wel studentikoos aan toe en er bestond in ieder geval tussen de leden een hechte band.

Men zag elkaar van oktober tot en met mei geregeld op de "werk"-bijeenkomsten. Een lid hield een inleiding, meestal over een letterkundig onderwerp, een ander lid hield een "reciet": hij of zij las iets voor wat hem of haar in de voorafgaande tijd had getroffen. Eind mei was het afgelopen: men ging op vakantie of bleef op z'n eentje doorwerken voor tentamen of scriptie, er zich meestal niet van bewust dat ook andere dispuutgenoten alleen op hun kamer zaten te werken. Toen na de vakantie bleek dat velen de zomer in eenzaamheid waren doorgekomen, ontstond het idee om in de zomermaanden op woensdagen samen te lunchen. De locatie werd een tuin aan de Apothekersdijk, achter het huis (met de voorzijde aan de Haarlemmerstraat) waar één van de leden, Mariëtte Winkel, haar kamer had.

Zo ontstonden de lunches onder de kastanjeboom, met wisselende gastvrouw of gastheer. In het begin stonden ze bekend onder de naam *hekelhap*: we waren in die tijd, gewoon voor ons plezier, bezig met een bloemlezing uit de hekelliteratuur. Dat *hekelhap* berustte op analogie naar *Raphap*, een grote openbare lunch aan weerszijden van het Rapenburg ter gelegenheid van het lustrum van de universiteit (1960). Dat er niet alleen geluncht maar ook "gewerkt" werd, blijkt uit een herinne-

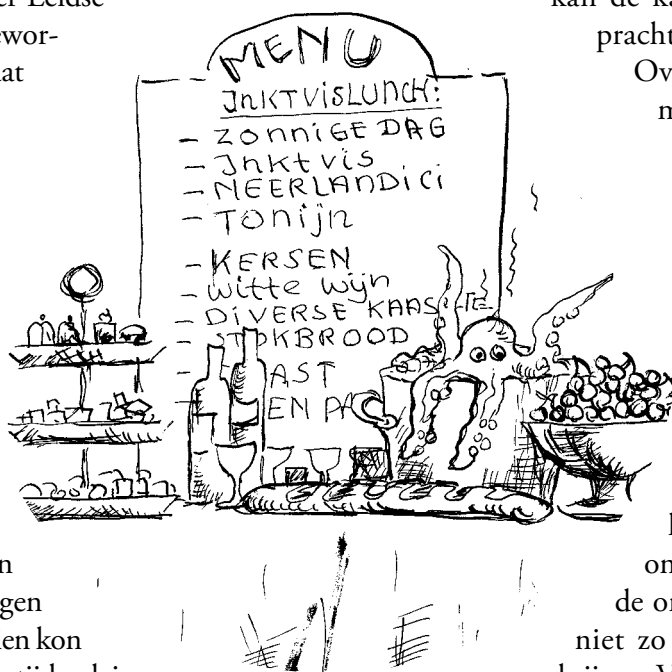
ring van Mariëtte. Een jongeman die Nederlands wil gaan studeren, komt naar de lunch om zich te oriënteren en om met zijn toekomstige mentor kennis te maken. Hij treft de deelnemers, midden in augustus, aan in een verhitte discussie over teksten. Hij is nooit met de studie Nederlands begonnen!

Wie in de tuin geïnteresseerd is: halverwege de Apothekersdijk is er een onderbreking van de huizenrij. Achter de muur met poort ligt de tuin. Interessant is dat op een oude kaart de onderbreking al te zien is. Heeft er misschien nooit een huis gestaan omdat de eigenaar de grond niet wilde verkopen? Interessant is ook dat in de jaren '50 de tuinpoort noch het huis overdag afgesloten waren zodat iedereen vrij naar binnen kon lopen. Dat was voor een inlooplunch met wisselende gastvrouw of -heer heel praktisch. En zeker ook de moeite waard om mede te delen: in het betreffende pand heeft ook Ariane van Santen in haar studententijd gewoond. Ze was daarin getuige van een absurd voorval. Toen een bezoekende student zijn tong uitstak tegen een hem toeblaffende hond, werd hij door die hond in dat gevoelige lichaamsdeel gebeten. Maar dit terzijde.

Toen ik vanwege mijn naderende verjaardag op mij genomen had om als gastheer op te treden, vroeg ik argeloos of er nog speciale wensen waren. Mariëtte flapte eruit: "inktvis", zonder dat in ernst

te bedoelen. Maar voor mij was het een uitdaging: hoe kom ik aan inktvis? In mijn geboorteplaats (Vlaardingen) begaf ik mij naar een delicatessenwinkel en jawel, daar verkochten ze inktvis. En zo kwam dit exotische dier op het menu te staan, en dat herhaalde zich steeds op de laatste lunch van juni. De *inktvislunch* was geboren. Een mooi voorbeeld van *invention of tradition*. Eerst bracht ik altijd “losse” inktvis mee, wat tot problemen bij de schoonmaak leidde; later werd het inktvis in blik.

Maar hiermee is nog niet verklaard dat de inktvislunch onder Leidse neerlandici een begrip geworden is. Het dispuut bestaat immers al lang niet meer. Mariëtte woont al lang niet meer achter de bewuste tuinmuur en bij vergissing is de kastanje omgehakt. Het dispuut is in de woelige tijd rond 1970 ter ziele gegaan toen aankomende studenten zich niet meer aan het gezag van ouderejaars wilden onderwerpen en liever eigen clubs oprichtten. Bovendien kon praten over je vak vanaf die tijd ook in de intussen ingevoerde werkgroepen. In 1968 werd ik echter voltijds medewerker aan de vakgroep Nederlands en doordat er nogal wat personele unies tussen het dispuut en de docentenstaf waren, werd de lunch geleidelijk aan een instituutsevenement. Dat betekende ook een verandering van locatie: de tuin met de kastanjeboom werd ingeruild voor mijn appartement in Oegstgeest en dat later voor de koffiekamer op het Levendaal. Op het Levendaal, boven een supermarkt in een oud fabrieksgebouw, had Nederlands namelijk een aantal jaren zijn “vestiging”. Voor mij had dit het prettige gevolg dat ik zelf niets meer hoefde te organiseren (wel betalen natuurlijk): de onvergetelijke Mevrouw Filemon, die in de koffiekamer zeer merkbaar de scepter zwaaide, nam alle zorgen op zich. En zo zaten we ieder jaar aan een keurig gedekte tafel te lunchen. Niet alleen als docenten maar ook met studenten erbij, voor zover ze althans binnen de vakgroep op de een of andere manier actief waren.

Begin jaren '80 verlieten we onze behuizing (dat woord werd steeds adequater voor ons onderkomen) aan het Levendaal en werden we weer met andere delen van de faculteit, aan de Witte Singel, verenigd. Doordat ik intussen hoogleraar was geworden, had ik de beschikking gekregen over een mooie grote kamer met uitzicht op de Hortus (standsverschil moet er zijn). Die bleek ook een schitterende locatie voor de lunch, te meer omdat men bij warm weer naar een riant balkon kon uitwijken. Dank zij de goedgunstigheid van collega

Ton van Haften, die er nu resideert, kan de kamer nog steeds deze prachtige functie vervullen.

Overigens is het deelnemerspubliek in zoverre anders dan vroeger doordat als gevolg van veranderende universitaire structuren ook mensen van buiten Nederlands meedoen.

Intussen kan de lunch heel goed zijn eeuwfeest gevierd hebben. De laatste keer ontbrak het naamgevende onderdeel; inktvis blijkt niet zo gemakkelijk meer te verkrijgen. Vorig jaar heb ik het nog vanuit Spanje kunnen meebrengen. Maar verder zijn alle ingrediënten nog aanwezig: toastjes of stukjes stokbrood met tonijn, paté of kaas (in verschillende soorten), witte wijn, en natuurlijk de bij juni passende kersen. En meestal ook droog en zonnig weer.

(Met dank aan Ariane van Santen en Mariëtte Uhlenbeck-Winkel.)

Inktvislunch ingelijst: het volgende nummer willen wij graag in de categorie Ingelijst invullen met herinneringen of anekdotes over de inktvislunch. Wij verzoeken de lezers in rond de 150 woorden een saillant detail of een sfeertekening etc. te geven. Deze bijdragen kunnen gestuurd worden naar metaal@siegenbeek.nl

Literatuur en het verdriet van Nederland: Vestdijk in Leiden

'Bevrijdingsfeest' in de Van Slingelandtlaan

Veel Leidse oud-studenten kennen de Raads-herenbuurt bij de Leidse Hout als een rustige woonwijk met mooie huizen in de stijl van de jaren twintig en dertig, met knoepertgrote tuinen. Professor J.G. Bomhoff van Literatuurwetenschap woonde er. Hij kocht zijn sigaren in de Johan de Wittstraat, in de winkel van de heer Spoor, die daar ook een postagentschap beheerde. 'Spoor was invalide maar beschikte om zich tegen de misdaad te verdedigen over een vuurwapen'. Dit was wel zo opvallend dat ik 't onthouden heb, maar het was ook wel te begrijpen. Vanwege de reële dreiging van een overval, maar veel klanten wisten ook dat Spoor in de oorlog in het verzet gezeten had.

Eep Francken

In het voorjaar van 2011 werd het grote drama uit de geschiedenis van de Raads-herenbuurt voor korte tijd landelijk nieuws. De verzetsstrijdster mevrouw Atie Ridder-Visser (1914) bekende tegenover de burgemeester dat zij op 1 maart 1946 bij de Van Slingelandtlaan 8 had aangebeld en de bewoner ir. F.H.E. Guljé had doodgeschoten. De voornaam van de ingenieur was uitgerekend Felix. Atie Visser (in het verzet: "Karin") was geholpen door Dick Spoor – dezelfde – en een derde. De moord was tot dan toe nooit opgehelderd, de familie Guljé kocht waarschijnlijk jarenlang haar postzegels bij Spoor.

Deze Leidse moord is er één in een kleine reeks van liquidaties door oud-verzetsmensen. Zij meenden na de bevrijding dat de collaborateurs veel te slap werden aangepakt, zagen aankomen dat die op hun oude machtsposities zouden terugkeren en haalden daarom hun wapens weer tevoorschijn,

als ze ze al hadden opgeborgen. Guljé was directeur van de Hollandsche Constructie Werkplaatsen in Leiden. Hij werd van collaboratie verdacht, was als directeur geschorst en had een paar maanden onder schandelijke omstandigheden opgesloten gezeten in de Doelenkazerne, op de plaats van het tegenwoordige Witte Singel-Doelencomplex. Ten tijde van de moord was het onderzoek in zijn zaak nog niet afgerond, pas een klein jaar later werd hij postuum ontslagen van rechtsvervolging. Bij de begrafenis van Guljé heeft een andere oud-verzetsman getuigd dat Guljé juist aan de goede kant had gestaan, maar helemaal onomstreden is dit niet. Wel is anno 2011 het eigen-rechter-spelen van Visser, een klein jaar na de bevrijding, breed veroordeeld.

Naar aanleiding van alle publiciteit is opgemerkt dat over deze en dergelijke liquidaties destijds opvallend weinig geschreven is. Wel in kranten, maar historici zouden het hier hebben laten afweten, misschien omdat men voor beschuldigingen aan

het adres van het verzet weinig bijval verwachtte. Maar niemand heeft nog verwezen naar een dik boek uit 1947, niet van een historicus maar van de belangrijkste Nederlandse literaire schrijver van die tijd. Ik bedoel Vestdijks psychologische roman *Bevrijdingsfeest*, verschenen in 1949, waarin een oud-verzetsman, jonkheer mr. Evert Hoeck, een ondergeschikte van hem zelfs twee moorden laat plegen. Hier lezen we het verhaal van het verzet dat met het verzet maar niet kan ophouden, het verzet dat na mei 1945 doorgaat met schieten en tot overmaat van

ramp zijn slachtoffers slordig uitkiest.

Of Vestdijk van de Leidse aanslag wist, weet ik niet, maar in details van de roman zitten opvallende overeenkomsten met de Leidse moord. Hoeck

schiet niet zelf en dat deed de Leidse knokploegchef Spoor ook niet. Atie Visser, die als enige geschoten heeft, werkte bij de P.O.D., de keurige officiële dienst van de regering om “foute” Nederlanders op te sporen – de jurist Hoeck was netjes verbonden aan het Bureau Nationale Veiligheid. In de zaak-Guljé hebben politie en justitie niet erg hun best gedaan om de moord op te lossen. Het voormalig verzet stond onder zware verdenking, maar een verzetsvrouw wilde men kennelijk liever niet vangen. Ook dit punt heeft Vestdijk opgepakt. Evert Hoeck hoeft zich over eventuele ontdekking weinig zorgen te maken. Hij krijgt van een officier van justitie tips hoe hij alles onder de pet kan houden – die officier is ook oud-verzetsman.

Er zijn een paar gevallen bekend waarin verzetsmensen eigen kameraden ombrachten, omdat ze die vrienden van verraad verdachten, achteraf gezien ten onrechte. Dit element speelt ook een rol in de Leidse zaak, omdat ir. Guljé verzetsmensen en Joden geholpen zou hebben. Maar Visser, Spoor en de tweede medeplichtige (ook een P.O.D.’er, anoniem gebleven dus misschien nog in leven) wisten daarvan niets af. Voor deze drie was Guljé alleen een collaborateur – in hoeverre zij daarin gelijk hadden is, zoals gezegd, nooit goed uitgezocht. In de roman *Bevrijdingsfeest* is Hoecks eerste slachtoffer een vroegere medestrijder die werkelijk verraad heeft gepleegd. Maar bij allebei de moorden maakt Vestdijk vooral duidelijk dat het daar eigenlijk niet om ging en dat andere, persoonlijke motieven de doorslag gaven. Hoeck loopt rond met een ideaal: om het recht in eigen hand te nemen in de geest van het verzet en de slapheid bij de naoorlogse zuivering keihard te corrigeren. Zijn acties zijn inderdaad keihard, maar zijn slachtoffers zijn mensen die hem min of meer bij toeval in de weg zaten. Zijn eigenlijke

bewegreden is niet zijn gevoel voor rechtvaardigheid maar zijn neiging om vast te houden aan de heerlijke vrijheid van het verzet in oorlogstijd.

Voordat de geschiedschrijving toe was aan de ongemakkelijke kanten van onze nationale geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, heeft de literatuur zich wel aan die wrange onderwerpen, aan “het verdriet van Nederland”, gewaagd. In *De ondergang van de familie Boslowits* (1946) van Reve worden de Joodse moeder en zoon Boslowits niet door Duitsers uit hun huis gehaald, maar door Nederlanders. In *Pastorale 1943* (1948) van Vestdijk worden door mensen van goede wil nogal wat verzetsdaden gepleegd die gekenmerkt worden door de hoogste graad van knuligheid. Ook in *De tranen der acacia's* (1949) en *De donkere kamer van Damokles* (1958) van Hermans leest men wel over het verzet maar niet over verzet dat doel

treft. Hoewel *Bevrijdingsfeest* na de oorlog speelt, past het beslist in deze reeks. Romanschrijvers als Vestdijk lopen voor op de historici.

‘n Suid-Afrikaner in Leiden

‘Bevrijdingsfeest’ in de Van Slingelandtlaan

Soms is het tijd voor een nieuwe rubriek, of een oude rubriek in een nieuwer jasje. In *internatiotaal* studenten uit het buitenland aan het woord over hun (studie-)ervaringen in Leiden. In de toekomst komen vooral Dutch Studies-studenten aan het woord, maar voor deze keer wel een heel bijzondere bijdrage: in het Zuid-Afrikaans. Een paar woorden om de lezer op weg te helpen: ‘ek’ staat voor ‘ik,’ ‘baie’ betekent ‘erg, veel, genoeg,’ ‘kos’ is ‘eten’ en met ‘braai’ wordt ‘barbeque’ bedoeld.

Rezel van der Merwe

My naam is Rezel van der Merwe en ek het grootgeword in Bellville, naby Kaapstad in die Westelike provinsie van Suid-Afrika. My ouers bly steeds in dieselfde huis waarin ek grootgeword het. Voor my studie in Nederland was ek nog net in Suid-Afrika, Namibië en Botswana. Die Europese Eerstewêreldland was iets waarvoor ek nog net gelees het. Ek is ’n baie trotse Suid-Afrikaner, afgesien van die korrupsie in ons politiek, die geweld, die moord, die armoede en die pyn wat apartheid agtergelaat het. Met dit daar gelaat, is Suid-Afrika prentjiemooi, daar is soveel verskillende kulture, tale, kleure, klimaat en plantegroei. In kort gesê, daar is baie.

My van is “van der Merwe” wat duidelik daarop dui dat dit van Nederlandse afkoms is. Daar is geen direkte wortels wat ek kan trek nie. Dus, het my voorvaders reeds ’n hele paar honderd jaar terug na Suid-Afrika verhuis en ons familie is goed daar gevestig. Ek het van kleins af ’n baie groot liefde vir Afrikaans ontwikkel, en my pa het ’n groot invloed daarop gehad. Ons word so half van kleins af geleer, dat Afrikaans die kombuistaal is van die Europese taal Nederlands, wat in Nederland gepraat word. Hierdie nuuskierigheid oor hierdie “amper Afrikaans” het my beetgekry en dit was onvermydelik dat ek dit in my studie sou insluit.

Ek het BA (Geestewetenskappe) aan die universiteit van Stellenbosch studeer, met Afrikaans en Nederlands, Teaterwetenskappe en Sielkunde as my hoofvakke in my derdejaar. Ek het besluit om

my studie in Afrikaans en Nederlands voort te sit en het in 2009 my honneursgraad in Afrikaans en Nederlands voltooi. Dit is in my honneursjaar wat ek werklik besef het hoe min ek van Nederlands weet. In 2010 het ek begin met my MA in Afrikaans en Nederlands en dit was vir my belangrik om ’n Nederlandse komponent in te sluit, aangesien dit so onvermydelike invloed steeds op Afrikaans het. Deur ander Suid-Afrikaanse studente het ek van die studiekeleentheid te hore gekom, en het die befondsing ontvang om vir ses maande in Nederland te studeer.

Ek het gekies om na Leiden Universiteit te kom, want die fokus van my MA is jeugboeke en ek wou baie graag die kursus Kinder en jeugdliteratuur volg wat Prof Helma van Lierop aanbied. In my voorgraadse studie is daar weinig tyd aan kinder en jeugboeke spandeer en dit is vir my belangrik om aandag aan hierdie deel van Afrikaans te gee, aangesien dit tog die basis is. Dit is duidelik dat daar in Nederlands baie meer aandag aan hierdie deel van die taal spandeer word, en ek het werklik insig oor hierdie gebied gekry, wat nie in Suid-Afrika moontlik sou wees nie. Daar is vorige studente van Stellenbosch Universiteit wat in Leiden kom studeer het, en die terugvoer was nog net positief.

Ek het drie vakke in hierdie ses maande geneem, Nederlandse literatuur in Internasionale verband, kinder en jeugdliteratuur en Sprookjes over de

Reflectieve journalisten opleiden voor kritische lezers

Tien jaar geleden nam Jaap de Jong het initiatief om Journalistiek en Nieuwe Media op te richten. Nu is hij hoogleraar bij deze opleiding. De grote liefde van De Jong, die voor de helft bij Nederlands werkt, is de retorica. Die is ook voor journalistiekstudenten onontbeerlijk: “Wij willen studenten bewust maken van de retorische kunstgrepen waarmee journalisten een verhaal zo objectief en overtuigend mogelijk maken.”

Sjaak Baars

U kwam in 2000 bij Nederlands werken en zette direct de opleiding Journalistiek op.

“Toen ik na twaalf jaar Technische Universiteit Delft terug kwam in Leiden, waar ik Nederlands heb gestudeerd, merkte ik dat het vak Neerlandistiek nog erg veel leek op het vak dat ik zelf studeerde. Ik nam het initiatief om meer inzichten uit de communicatiewetenschap te bestuderen. De faculteit had net een onderzoek

Vervolg en einde 'n Suid-Afrikaner in Leiden

eeuwen heen. Dit is vir my baie moeilik om 'n gunsteling aan te dui, maar kinder en jeugdliteratuur het vir my uitgestaan, omdat dit werklik iets is waarin ek baie belangstel en ek het regtig baie nuwe aspekte van kinder en jeugliteratuur ontdek wat ek graag na Suid-Afrika sal wil neem. Al die vakke was vir my egter ongelooflik interessant en verreikend. Dit is regtig kosbaar om te sien hoe ander universiteite vakke aanbied, en dan nog 'n universiteit in 'n ander land. Aangesien ek 'n MA student is, maar van my vakke is derdejaarsvakke, moet ek ekstra skripsies skryf, wat my toelaat om verder en meer in diepte na van die onderwerpe te kyk. Dit is moeilik om 'n gunsteling boek te kies, maar my gunsteling Nederlandse jeugboek is *Oorlogswinter* deur Jan Terlow. Sjo, daar is baie Afrikaanse boeke wat ek vir Nederlanders sal aanbeveel, maar die drie wat voorkeur geniet is *Agaat* deur Marlene van Niekerk (dit is ook in Nederlands vertaal), *Opsoek na Generaal Mannetjies Mentz* deur Christoffel Coetzee en *Ek stamel, ek sterwe* deur Eben Venter. Volgend my is *Agaat* die beste Afrikaanse boek wat tot dusvêr geskryf is, en deur dit te lees sal 'n Nederlander 'n goeie kykie van Suid-Afrika kry.

Ek is reeds bietjie meer as drie maande in Nederland en besef elke dag watter voorreg dit is.

Ek woon in 'n huis saam met 14 Nederlanders en ek glo ek het hierdeur 'n blik gekry van hoe die Nederlandse studente leef. Die mense is uiteraard baie anders as die stereotipe waarvan daar in Suid-Afrika gepraat word. Ek kan egter nou ook net praat van die paar mense wat ek ontmoet het, maar die mense is baie rustiger as wat daar vir ons vertel word. Ek het die mense regtig baie vriendelik en verwelkomend gevind. Aan die begin was die weer bietjie moeilik, want ek het uit Suid-Afrika gekom, waar dit 35 grade was, na die koue van minus grade. Enige Suid-Afrikaner sal die warm weer mis, maar die feit dat dit nou in die aande so laat lig bly, is vir my die vreemdste. Hoogsomer in Suid-Afrika sal dit tot so 21:00 nog effens lig wees, maar hier is dit 22:00 nog lig! Ek is baie lief vir kos, en die Nederlandse gebak het my totaal en al gewen. Hier is die lekkerste gebak, waarvan mens in Suid-Afrika net kan droom. Ek mis egter die oorvloed rooivleis van SA... Ons braai ten minste een keer 'n week, so dit is ook gemis. En die brood hier is ook anders- dit is baie dunner en ligter as in SA.

In kort is dit duidelik dat ek 'n wonderlike ervaring het (akademies en sosiaal) en ek sal dit vir enige iemand aanbeveel om in 'n ander land te gaan studeer.

gedaan onder letteren alumni waaruit bleek dat ze een mooie opleiding kregen, maar wel erg in de bibliotheek bleven. Ze kwamen wel bij goede banen in de communicatie en journalistiek, maar via een omweg.”

“Toen is bepaald dat er nieuwe praktijkgerichte bijvakpakketten, zogenoemde praktijkstudies, moesten komen, waaronder communicatie, ook om meer eerstejaars naar Leiden te trekken. Ik vond het verstandiger niet zo’n brede opleiding te kiezen, maar te specialiseren in journalistiek en nieuwe media. Een opleiding toegesneden op de beroepspraktijk, zonder dat het een beroepsopleiding is. Binnen de kortste tijd was het een erg populair bijvak. En bleken en blijken veel eerstejaars naar Leiden te komen vanwege die praktijkstudies.”

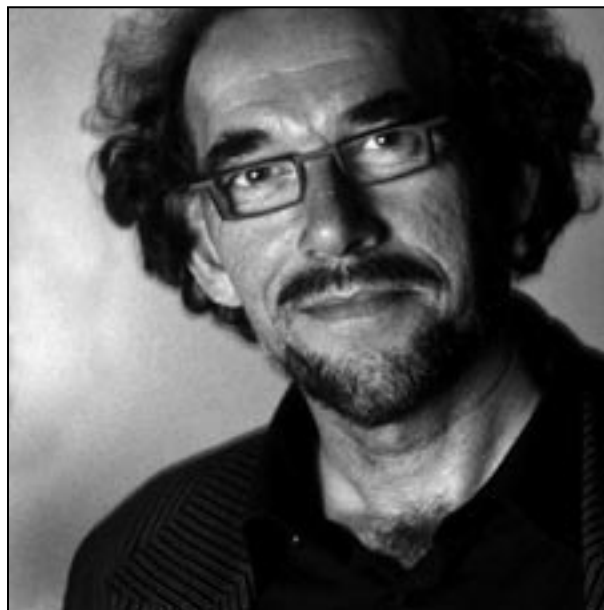
Wat is de kracht van journalistiek aan de universiteit?

“Onze studenten hebben de kennis van hun hoofdstudie (Kunstgeschiedenis, Chinees, Nederlands of en ander vak) en daarnaast belangstelling voor journalistiek. Media vragen steeds meer hooggekwalificeerde mensen. Was het vroeger nog een must dat je de School voor journalistiek had gedaan of een gesjeesde student was – niet te wetenschappelijk, een goede pen was genoeg – nu worden voor de betere mediabanen overzicht en diepgang als een groot voordeel beschouwd. De Leidse studenten doen het goed in hun mediastages.”

“De laatste vijftien jaar hebben we een toenemend wantrouwen tegenover media kunnen waarnemen. Mensen worden mondiger en kritischer. Krantenberichten worden niet meer als de maat der dingen genomen. Dit vraagt een meer op reflectie gerichte journalist. In de master (opgericht in 2005) leiden wij studenten op tot *reflective practioners*: studenten moeten praktische vaardigheden hebben, en daarnaast over complexe zaken helder kunnen berichten, grote, lastige discussies klein kunnen maken, reflecteren op het eigen functioneren. Het is heel anders dan het oude zendermodel.”

Wat had u zelf eigenlijk met journalistiek?

“Ik heb als student ook via de omweg pas een plaatsje verworven in de media. Ik ben gaan interviewen. Mijn eerste interview was met Gerard Reve, maar dat kostte me veel tijd. Ik heb het door

te doen geleerd, maar dat was sneller gegaan als ik er ook in was opgeleid. Ik publiceerde in vakbladen en kranten, en kwam uiteindelijk bij maandblad *Onze Taal* terecht waar ik al 19 jaar in de redactie zit. Dat heeft m’n ogen geopend voor wat je nodig hebt een tijdschrift professioneel te maken. Het is altijd een bijbaantje geweest, een prachtige hobby, waaraan ik iedere maand met ongelofelijk veel plezier werk.”

Terug naar de opleiding.

“Ik mocht de opleiding opzetten met een nieuwe staf. Bij het masterprogramma wilden we een hoogleraar. Dat werd er een van buiten, Mark Deuze, een van de eerste Nederlandse journalistiekonderzoekers. Zijn dissertatie ging over veranderingen in de journalistieke professie. Hij had ideeën over de manier waarop opleidingen daarop in konden spelen én hij had een visie op media in verandering. Maar hij had een aanstelling aan Indiana University in Amerika en was per jaar een week of drie in Nederland voor colleges en mediaoptredens. Hij was heel inspirerend, maar het werd te zwaar, dus hij heeft zich teruggetrokken. En toen heeft de universiteit mij aangesteld.”

Een logische keus?

“Je kunt natuurlijk heel goed zoeken naar iemand van buiten, maar we hebben maar een 0,2 aanstelling en dan is het lastig leiding geven als je er niet altijd bent. Dus werd het door het management verstandig geacht iemand aan te stellen die er ook is, zodat je kunt meedraaien in het vergadercircuit. Dat is ook een reden geweest

dat ze mij hebben gevraagd, want ik heb ook een aanstelling bij Nederlands.”

Uw voorganger Deuze was wel van een andere school dan u, meer op nieuwe media gericht.

“De opleiding heeft altijd twee kernen gehad. De eerste is nieuwe media: het medialandschap in verandering. Nieuwe media zijn elke keer andere media: nu is het Twitter, straks de iPad. Vormen en platforms veranderen, maar wat betekent dat voor de inhoud, wat zijn de mogelijkheden? De tweede kern is retorica, dat is mijn specialisatie sinds jaar en dag. Tevens een oeroude Leidse traditie, want op veel plekken in de faculteit wordt de retorische theorie bij het onderzoek betrokken. Retorica zal nu wat meer aandacht krijgen. Maar het hoofdthema van ons onderzoek is de retorica van betrouwbaarheid in een veranderend medialandschap. Dus ook weer de nieuwe media.”

Wat houdt die retorica van betrouwbaarheid in?

“De werkelijkheid wordt geconstrueerd op een retorische manier. Media proberen aan te tonen dat ze nog steeds een grote relevantie hebben en journalisten proberen hun boodschap overtuigend te maken. De centrale rol van betrouwbaarheid heeft te maken met het feit dat gezag van de media tanende is.”

Wat is dan de koppeling met nieuwe media?

“Door nieuwe media is er een grotere participatie van het publiek mogelijk. Het is interessant te kijken hoe sociale media meer impact krijgen op de media, het belang in landen met weinig persvrijheid, zoals Tunesië en Egypte, neemt alleen maar toe. Wat verandert dit in de media, en wat doet dit met de betrouwbaarheid? Het feit dat *NRC* en *Volkscrant* ombudsmannen in dienst hebben die als hoofdtaak hebben verantwoording af te leggen, zegt ook iets over het grotere belang van transparantie.”

Is retorica ook een manier om je te onderscheiden van andere opleidingen?

“Ons profiel van retorica en nieuwe media wordt onderscheidend en interessant bevonden, zo hoorden we onlangs van een visitatiecommissie die ons heeft doorgelicht. Retorica en journalistiek is uniek in Nederland. In de journalistiek is objectiviteit enorm belangrijk, maar objectiviteit bestaat niet; we construeren beelden in de media. Wij willen studenten dit perspectief meegeven en ze bewust maken van de retorische kunstgrepen waarmee journalisten een verhaal zo objectief mogelijk en overtuigend maken.”

Wat zijn de plannen?

“Samen met de collega’s wil ik een handboek retorica en journalistiek maken. Wat kan je met retorische analyses om beter te begrijpen hoe journalistieke genres werken? Dat doen we ook al: bijvoorbeeld met het boek *Beeldtaal*. Of het onderzoek van Willem Koetsenruijter naar de retoriek van cijfers, over het effect van cijfers in journalistieke berichten. Verder zijn we bezig met een onderzoek naar de toepassing van Journalistieke codes in Nederland en Slovenië.”

Gewetensvraag: kunt u zich voorstellen dat u Nederlands ooit gaat verlaten?

“Haha. Nee, dat kan ik me nog niet echt voorstellen. Ik ben een echte Neerlandicus. Ik ben dol op de studenten Nederlands met hun passie voor het woord, voor het effect van taal, de liefde voor literatuur. Ik zie veel in de combinatie. Ik denk dat ik een betere mediaonderzoeker ben doordat ik samenwerk met taalbeheersing. Maar je kunt het nooit uitsluiten. Dan zou het een moeilijke keuze worden.”

Dit artikel is al eerder verschenen in Forum op 17 februari 2011.

Van Rotterdamse Marokkanen naar Marokkaanse Rotterdammers

Het is maandagavond, 18.00 uur. Twee Marokkaanse mannen geven me een hand. 'Hey Tineke! Hoe izzе me-jou?! Izzе goed?' 'Ja, Aziz, het gaat prima met mij. En met jou?' 'Iesh goed!' Ik lach en knik. 'Ha, Mohamed, tijd geleden!' 'Ja, Tineke. Iek vakantie Maroc. Iek familie geweest. Wazze leuk!' 'Ah, leuk! Heb je veel familie gezien?' 'Ja, mijn vader, mijn moeder, mijn broer en vrouw. Veel kinder, heel veel kinder!' *Nee, ik heb niet afgesproken met de plaatselijke volwassen hangmarokkanen.* Dan komt er iemand naar mij toegelopen met een wit plastic tasje. 'Foe yong hai! Ik maak. In lestaurant. Voo jou.' 'Wauw! Dank je wel! Dat is aardig van je. Lekker!' 'Ja, lekkel! Voo jou!' *Nee, ik heb niets besteld bij de afhaalchinese.*

Tineke Frederiks

'Hei Tinaka! Ola! Hoe is jou?' 'Hallo Yvet, het gaat goed met mij. En met jou? Ook goed?' 'Segunda-feira ik zie Tinaka, ik is goed!' Yvet lacht hard en gaat zitten. Ondertussen zijn er nog meer mensen binnengekomen en met elkaar zijn we een gemêleerd gezelschap: Turken, Marokkanen, Kaapverdianen, Chinezen, een Irakees, een Ghanees, een Sri Lankees, een Vietnamese, een Thaise, een Poolse en een Nederlandse. En die Nederlandse, dat ben ik. Ik ben voor deze mensen de persoon die ervoor moet gaan zorgen dat zij de Nederlandse taal leren lezen, schrijven, spreken en luisteren, zodat zij hierna naar een volgende klas kunnen waar zij echt gaan inburgeren.

Differentiëren tijdens de alfabetiseringsles

Twee keer per week wordt met deze klas de basis aangeleerd: de alfabetiseringsles, afgekort Alfales. De cursisten in deze groepen noemen we alfa's. Veel alfa's spreken al een beetje Nederlands en een aantal van mijn cursisten praat plat Rotterdams met Arabisch accent. Deze Rotterdamse Marokkanen moeten vooral het schrijven onder de knie krijgen. Zij spellen 'appel' als 'apl' – de zogeheten 'svarabahktivocaal' komt dan ook niet voor in het Arabische schrift. Ook het verschil

tussen 'man' en 'maan' is vaak erg lastig, omdat zij dat verschil in hun eigen taal niet kennen.

Er zijn ook alfa's die amper een woord Nederlands spreken. Dit zijn over het algemeen de Chinese mensen. Zij wonen vaak al jaren in Nederland en je zou verwachten dat ze daarom wel een beetje Nederlands zouden kunnen praten. Dit is vaak niet het geval, omdat deze mensen veelal in de keuken staan bij een, inderdaad, Chinees restaurant. De bedrijfsleider praat vaak wel Nederlands en helpt zijn medewerkers met bijvoorbeeld verzekeringen en andere administratieve bezigheden. De kinderen van deze medewerkers leren vaak wel de Nederlandse taal op school en kunnen in het dagelijks leven als een soort tolk fungeren. Maar hun ouders moeten naast het Latijnse schrift alle woorden nog leren.

Verder is er nog een soort tussengroep in de Alfales. Dit zijn de mensen die wel een beetje Nederlands praten en het schrift al goed beheersen, zoals de Kaapverdianen die het Portugees beheersen en de Oost-Europeanen.

Tijdens een les probeer ik gedifferentieerd te werken, zodat ieder op zijn of haar niveau het beste resultaat kan bereiken. Ik begin vaak klassikaal met een gesprek over hoe hun weekend was of ik laat ze zoveel mogelijk woorden bedenken bij een bepaald onderwerp, zoals het weer of groente en fruit. Ook werk ik vaak met kijkplaten die eigenlijk voor de basisschool bedoeld zijn. Zo is het gelijk visueel en kunnen ze er de Nederlandse woorden bij schrijven.

Voor de mensen die al aardig kunnen lezen, heb ik daarna een tekst met vragen op hun eigen niveau. Zo kunnen er acht verschillende teksten tegelijk door de klas verspreid liggen. De vragen van deze mensen beantwoord ik als ik een rondje door de klas loop. De mensen die nog niet (goed) kunnen lezen, kunnen even achter de computer. Daar zitten ze met een koptelefoon op en klikken op plaatjes die per thema gesorteerd zijn: het huis, het menselijk lichaam, kleding etcetera. Na de pauze doen we vaak een dictee met de hele klas. De woorden van dit dictee zijn allemaal aan het begin van de les aan bod gekomen, zodat ze nog eens herhaald worden. Daardoor blijven ze beter hangen in het geheugen van de cursisten; sommigen zijn de vijftig al gepasseerd.

Taal leren en participeren

Als de cursisten gealfabetiseerd zijn, het zij door de Alfales of door hun eigen kennis en kunnen, mogen zij naar de Taalles. In de Taalles zijn twee niveaus: A1 en A2. Hier wordt wederom de woordenschat bijgespijkerd, maar er is ook meer aandacht voor de grammatica. De briefjes die de cursisten moeten schrijven zijn zowel langer als lastiger en er wordt meer zelfstandigheid van de mensen verwacht. Zo hebben zij een mapje met de uit te voeren opdrachten. De één luistert naar een opdracht via een MP3-speler, terwijl een andere cursist bezig is met begrijpend lezen of werkwoordstijden. Naast de Taalles volgen deze cursisten nog een andere les per week. Deze les heeft de afkorting KNS/CP. Dit staat voor 'Kennis van de Nederlandse Samenleving' en 'Cruciale Praktijksituaties'. Deze les is wat je noemt de échte inburgeringsles. Het in de cursus gebruikte boek beslaat tien verschillende thema's. De cursisten leren geografische feitjes, de seizoenen, welke feestdagen wij vieren, hoe de gezondheidszorg in elkaar zit, wat voor soort scholen er zijn, hoe de huisvesting werkt, wat er is aan dienstverlening, een beetje vaderlandse geschiedenis, hoe het politieke stelsel in elkaar zit, hoe je aan een baan komt en wat daarbij je rechten zijn, maar ook hoe Nederlanders met elkaar omgaan en dat homoseksualiteit hier geaccepteerd wordt. Dit laatste onderwerp zorgt vaak voor interessante discussies, wat dan weer goed is voor de spreekvaardigheid. Maar het zorgt er ook voor dat iemand iets langer blijft hangen na de les om vervolgens te zeggen dat hij het heel

fijn vindt dat er in Nederland over gepraat kan worden en dat je mag zijn wie je bent, omdat juist dit de reden was dat die persoon gevlucht is...

'Cruciale Praktijksituaties' houdt in dat de cursisten een aantal handelingen oefent in de les en daarvan een portfolio maakt. Voorbeelden zijn het invullen van een verzekeringsformulier of het doen van aangifte bij de politie. Zij krijgen de opdracht om zelf naar het gemeentehuis te gaan en daar een gesprek te voeren over het aanvragen van een paspoort, of het verlengen van een rijbewijs. Ze kunnen ook naar de politie gaan en daar een gesprek oefenen over het doen van een aangifte. De instanties zijn ervan op de hoogte dat de cursisten langs kunnen komen om aan hun inburgering te werken. De cursisten nemen een formulier mee, waarop de instanties een stempel kunnen zetten en kunnen aangeven of de persoon Nederlands sprak en of ze elkaar begrepen. Er zijn drie onderwerpen in het portfolio: burgerschap, werk zoeken en werk hebben. Alle cursisten hebben werk, anders mogen ze bij ons geen les volgen.

Als het taalniveau voldoende is en ze hebben hun portfolio afgerond, mogen de cursisten examen doen en mogen zij het Nederlandse paspoort aanvragen. Zo wordt een Rotterdamse Marokkaan een Marokkaanse Rotterdammer.

Staatsexamen halen

Natuurlijk zijn er ook mensen die in hun eigen land al gestudeerd hebben of hier in Nederland willen studeren. Deze cursisten hoeven niet meer te leren hoe je moet leren. Zij hebben vaak een goede baan in Nederland en een 'hoge leerbaarheid'. Deze mensen kunnen gaan leren voor het Staatsexamen. Dit is taalniveau B1 en B2. Een aantal van de cursisten in deze klassen hebben eerst het inburgeringstraject al gedaan, maar de meesten komen rechtstreeks in de Staatsexamengroep: Dieper ingaan op de grammatica, pittigere teksten, stevige en steekhoudende discussies, maar ook – net als in alle andere klassen – heel veel lol met elkaar.

Zelf geef ik momenteel Alfales en KNS/CP, maar soms val ik in in één van de andere klassen. Het is geweldig leuk werk! Het kost energie, maar ik krijg er nog meer energie voor terug!

‘Netjes om negen uur beginnen’

Bericht uit Ommen

Soms wordt je ongewild *letterlijk* uit het veld geslagen. Het overkwam Henrike Jansen, taalbeheerser actief in het veld van retorica en argumentatie. De bij haar gestelde diagnose is helaas met geen mogelijkheid weg te redeneren; voorlopig helpt alleen mentale volharding. Vandaar deze *Metaal* tweemaal een bericht ‘uit het veld.’

Henrike Jansen

Hier een berichtje uit Ommen. Ommen??? Ja, Ommen! Dat is een plaats aan de andere kant van het land, in het oosten. Leiden trekt niet veel studenten uit het oosten; die gaan meestal in Groningen of Utrecht studeren. Maar wellicht is Ommen bij sommigen bekend als vakantie-oord. Elke zomer trekt Ommen hordes toeristen, gemakkelijk te herkennen aan een afwijkende tongval. Dit is de plek waar ik nu al 9,5 maand vertoef, omdat mijn ouders daar wonen en zij nu voor me zorgen.

Ludo Jongen vroeg me om een berichtje voor de lezers van *Metaal* te maken, om te laten weten hoe het met me gaat en wat ik zoal uitvoer op een dag. Op sommige studenten na die ik – op afstand – met hun scriptie begeleid, weten de meesten van jullie vast niet wat ik nou precies heb en waarom het allemaal zo lang duurt. En de nieuwe eerstejaars kennen me niet eens.

Laat ik beginnen met wat ik heb: het heet post-traumatische dystrofie en ik heb het in m'n knie. Toen de dokter deze diagnose stelde, had ik er nog nooit van gehoord. ‘Wat is dat?’ vroeg ik hem, terwijl ik aan zijn geschrokken ogen al zag dat het geen goed bericht was. ‘Dat kan maanden duren’, was zijn reactie. ‘Hoeveel maanden?’ ‘Maanden.’ Destijds vond ik vier maanden al extreem veel en kon ik me niet voorstellen dat het nog langer zou gaan duren. *Ignorance is bliss....*

Inmiddels heb ik een zodanige graad van acceptatie bereikt dat een maand meer of minder mij bijna niet meer uitmaakt. Wat wil je ook, we zijn nu

bijna 10 maanden verder en ik kan net 10 minuten achter elkaar lopen, met krukken welteverstaan. Dit heb ik opgebouwd vanaf juni, toen ik met 15 seconden begon. Niet dat ik daarvoor helemaal niks kon. Eind april kon ik in drie etappes 1.45 minuut lopen, maar toen kreeg ik een langdurige terugval en daarna moest ik helemaal opnieuw beginnen met het opbouwen van de maximale loopduur. Tot april kon ik überhaupt niet lopen met meebewegen van mijn knie; ik sleepte mijn been als een potlood mee. Om weer wat beweging te krijgen in m'n knie liet de fysiotherapeut me ‘bengelen’: op de tafel zitten, de benen naar beneden laten hangen en ze heel voorzichtig heen en weer bewegen.

Wat doe je nou zoal als je zoiets hebt? Bewegen, iets waar ik veel van hou, kan dus niet. Dat was enorm wennen, en in het begin behoorlijk deprimerend. Door je moeder in een rolstoel voortgeduwd worden in Ommen is wel het laatste waar je naar verlangt als je gewend bent om te trainen voor fietsvakanties in de Alpen. Bovendien wist ik in het begin ook niet of de voor deze ziekte kenmerkende verschrikkelijke pijn überhaupt nog wel weer zou overgaan. Maar toen de pijnbestrijding van de pijnpoli in Zwolle eenmaal goed begon aan te slaan, lukte het me ook om me weer te concentreren op andere dingen.

Al vrij snel begon ik allerlei dingen voor het werk te hervatten, namelijk alles wat achter een computer kan, en dat is aardig veel: een eindeloze stroom aan e-mails beantwoorden, regedingetjes voor de sectie doen, scripties begeleiden, het redactiesecretariaat van het *Tijdschrift voor Taalbeheersing* managen, nieuw collegemateriaal verzinnen en natuurlijk aan m'n onderzoek werken over de strategische presentatie van argumenten. Mijn dagen zijn met al die dingen behoorlijk gevuld. Om het werkritme niet te verliezen begin ik 's ochtends netjes om 9 uur.

Buiten het werk besteed ik mijn tijd aan het lezen van de stapels boeken die ik het afgelopen jaar heb gekregen (aanrader: *De niet verhoorde gebeden van Jacob de Zoet* van David Mitchell). Verder heb ik me verdiept in het maken van digitale fotoboeken, iets waar ik normaal gesproken nooit tijd aan zou hebben besteed. Verder krijg ik vaak bezoek uit het wilde westen. Qua omgeving heb ik hier weinig te klagen: mijn ouders wonen net buiten Ommen in een prachtig gebied aan de rand van een bos. Ik kan er zelf in de rolstoel op uitgaan, al dan niet om foto's te maken van de natuur: nog even en ik heb alle seizoenen vast kunnen leggen...

Met uitzondering van de periode van mijn terugval, ben ik sinds eind maart elke avond

je been (ik ging toen 1 keer per week naar de fysio en kon daar ongeveer 1 minuut iets met m'n been doen), je kunt natuurlijk nog wel wat met de rest van je lichaam: de armfiets, andere armoefeningen, en apparaten voor buik- en rugspieren. Allemaal zo dat er geen druk komt op de knie, maar dat is best gemakkelijk te realiseren. 's Avonds een uur bewegen en af en toe een praatje maken met andere sporters is heel fijn als je verder de hele dag in huis zit. Het op gang komen van de doorbloeding heeft zelfs een positieve uitwerking op de pijn.

Wanneer kunnen jullie me terug verwachten? Dat zou ik ook wel willen weten! Geen enkele arts wil zich aan een voorspelling wagen. Dystrofie kent een grillig en onvoorspelbaar ziekteverloop, en ik kan niet alleen niet goed lopen maar ook niet goed zitten en staan. Sinds kort lukt het me net om 't een maaltijd lang vol te houden om gewoon met gebogen knieën op een stoel te zitten. Werk doe ik met een laptop op schoot, met mijn benen op een

bij de fysiosport te vinden. Zo zie ik naast mijn ouders nog eens wat andere locals. Mijn moeder ging altijd al twee keer in de week, maar doet nu zelfs elke dag met mij mee. Onbegrijpelijk dat de artsen, of de fysiotherapeut zelf, me dit niet eerder hebben aangeraden. Ook al kun je niet veel met

voetenbank, en vaak in een slaapzak met een kruik omdat mijn voet snel ijskoud wordt.

Ik zal blij zijn als ik straks gewoon weer terug ben in mijn eigen huis in Amsterdam en weer college kan komen geven in Leiden. Ik mis jullie wel hoor! Mijn ouders zijn lieve schatten, maar vrijwillig ga je natuurlijk niet een jaar bij je ouders wonen als je al jaren het huis uit bent. Ik hoop de nieuwe eerstejaars dit collegejaar nog te leren kennen, maar dan moet die ziekte wel een beetje haast maken met overgaan!

‘Ik kan het echt iedereen aanraden’

Over de promotie van Rick Honings

Hij heeft deze week al zijn tanden kunnen zetten in heus Bilderdijk-gebak. Op de borrel na zijn promotie op 5 oktober gingen de hapjes vergezeld van vlaggetjes met daarop datzelfde hoofd van die literator geplakt. Wij spreken *doctor* Rick Honings twee dagen na de verdediging van zijn dissertatie. Mét gebak, dat dan weer niet in het thema is van zijn proefschrift: *Geleerdheids zetel, Hollands Roem! Het literaire leven in Leiden 1760-1860*.

Carlijn Keulen, Dennis Koopman en Nikki van Monsjou

Toen hij in 2002 met de opleiding Nederlands in Leiden begon, was hij er nog van overtuigd dat hij leraar Nederlands zou worden. Nu, negen jaar later, is hij inderdaad leraar Nederlands, maar niet alleen dat. Zijn archiefonderzoek naar het Leidse literaire leven van weleer resulteerde in een 497 pagina's tellende publicatie. ‘Het fascinerende van de negentiende eeuw is dat het eigenlijk zo dichtbij is, terwijl het tegelijkertijd zo’n andere wereld is. Een tijd zonder fotografie, zonder massamedia, zonder industrialisatie. Ik zou soms graag terug naar de negentiende eeuw willen, maar dat zit er natuurlijk niet in.’

De literaire wereld was in die tijd heel anders georganiseerd. ‘Als je literaire carrière wilde maken moest je lid worden van een genootschap, als je nu carrière wilt maken, moet je bij *De Wereld Draait Door* zitten. Parallellen met het Leiden van toen en het Leiden van nu zijn er natuurlijk wel. Auteurs als Christiaan Weijts en Franca Treur hebben hun literaire wortels in Leiden, maar het is al lang niet meer zo strikt georganiseerd als toen.’ Een van de algemene conclusies die hij trekt over onderzoek naar de werking van een literair veld is dat de bijfiguren achteraf gezien heel interessant zijn. ‘Juist de tweede- en derderangsfiguren maken veel zichtbaar. Zo zou het volgens mij interessant zijn

de uitspraken en de positie van Heleen van Royen in het huidige literaire veld te onderzoeken.’

‘Als archiefstuk vermomd’

In 2005 was zijn bachelor-scriptie bijna van de een op de andere dag landelijk nieuws. Een artikel in het Leids universitair weekblad *Mare*, over zijn ‘ontdekking’ van een reisverhaal van Haverschmidt – beter bekend als Piet Paaltjens – werd opeens opgepakt door alle media. ‘De aandacht toen was spectaculair, ik denk niet dat ik dat nog overtref. Het gaat nu allemaal veel geleidelijker, normaler.’

Zijn proefschrift behandelt de invloed die de Leidse literaire genootschappen en instellingen hadden op de publicatie en ideeën over literatuur. Schrijven kon je leren, goede literatuur stond gelijk aan nuttige literatuur: het moest de (eenheid en vorming van de) samenleving ten goede komen. ‘Het was een verschrikking om mijn eigen boek weer te lezen,’ een van de voorbereidende activiteiten. ‘Je eigen boek lezen is heel saai, dat doe je niet voor je plezier.’ Hij bedacht zo’n dertig vragen, had belangrijke jaartallen paraat, en wist al welke kritiek de hoogleraren eerder hadden geuit op zijn onderzoek. ‘Ik was dus niet verbaasd over de vragen die werden gesteld. Ik was wel zenuwachtig, maar niet erger dan bij het geven

van een hoorcollege. Met het enige verschil dat mijn familie er zat. Uiteindelijk vond ik het heel leuk om te doen, de tijd ging zo snel voorbij.'

De vragen tijdens de ceremonie hadden een hoog 'poppenkast-gehalte.' Willem Otterspeer vroeg zich af of het boek niet beter 'literaire dood' had kunnen heten. Volgens Marita Mathijssen moest Rick Honings zich wel 'als archiefstuk vermomd' hebben om toegang te krijgen tot al die bronnen. Eep Francken wilde weten op welke pagina hij de échte Rick Honings nu kon vinden. 'En er is altijd wel iemand die alleen wil horen: "Hooggeleerde opponens, u hebt volkomen gelijk." Je krijgt lang niet altijd de kans om iets leuks te vertellen over je onderzoek.'

Combinaties

In zijn boekenkast staan niet uitsluitend negentiende-eeuwse boeken, al heeft hij er na zijn promotie wel een paar cadeau gekregen. 'Ik heb een hele grote voorkeur voor romans zonder verhaal: boeken waarin er weinig gebeurt maar waarin de stijl heel uitbundig is. *Het Boek Van Violet En Dood* van Gerard Reve bijvoorbeeld. Verder ben ik echt een oeuvrelezer: als ik een boek van een schrijver geweldig vind, lees ik de rest ook.' Vooral de combinatie tussen inhoud en stijl bepalen zijn voorkeur. Favoriete schrijvers zijn Reve, Hermans, Brusselmans, Brouwers en Voskuil. 'Giphart en Verhulst ook wel, maar die

hebben ook minder goede boeken geschreven.'

Zijn eigen leraar Nederlands wakkerde zijn liefde voor lesgeven en literatuur aan. Het plezier in onderzoek doen, zeker met de negentiende eeuw als onderwerp, kwam geleidelijk tijdens zijn studie Nederlands, vooral door Peter van Zonneveld. 'Er is voor mij niets leukers dan onderzoek doen en dat over te brengen. Het is veel minder stoffig dan het lijkt. Je leest dingen die nog niemand ooit gezien heeft, archiefstukken die nog verzegeld zijn. Zo werd de naam van een deelnemer bij prijsvragen in de negentiende eeuw verzegeld in een envelop, die pas mocht worden geopend als het gedicht bekroond werd. En heel veel gedichten werden nooit bekroond.' Maar alleen onderzoek doen, is het ook niet. 'Onderwijs én onderzoek, dat is de combinatie voor mij. Colleges geven, scripties begeleiden, dat moet erbij.'

Hij is in ieder geval tot de kerst nog hier en hoopt op den duur een vaste baan bij de universiteit te krijgen. 'Het zou mooi zijn als ik over een paar jaar weer hier zou zitten.' Zijn cv aangevuld met mooie publicaties van zijn hand. Breed grijnzend voegt hij eraan toe: 'Ik kan echt iedereen aanraden om te promoveren.'

Rick Honings: *Geleerdheids zetel, Hollands Roem! Het literaire leven in Leiden 1760-1860*. Leiden: Primavera Pers, 2011. ISBN:978-90-5997-114-1. € 39,50

Honings wacht bij zijn promotie op het cortège met paranimfen Max van Duijn (links) en Jasper de Roos (rechts).

De evolutie van een onderwerp

Subjectiviteit, intersubjectiviteit en radicaal-pragmatisme

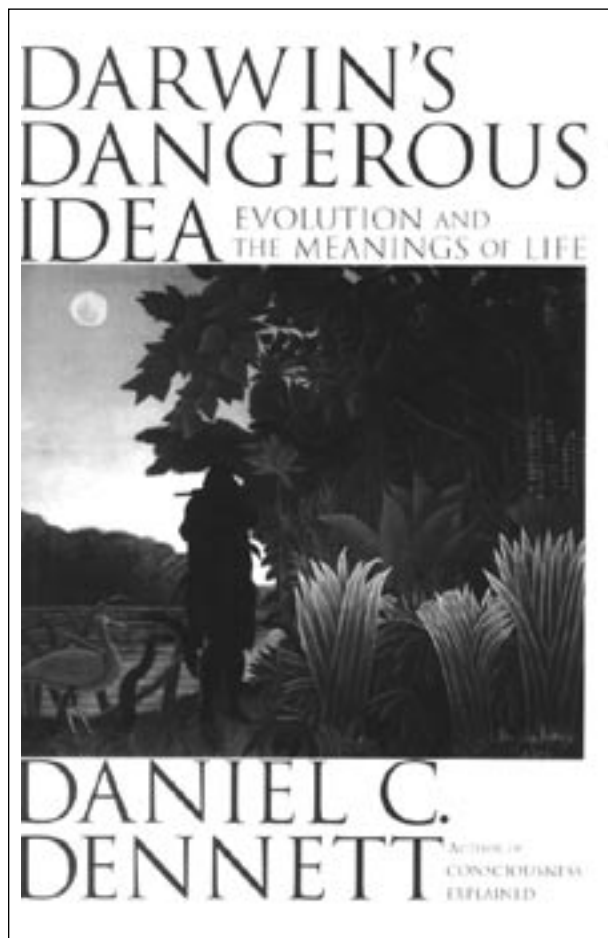
De evolutietheorie is een elegante theorie. Zij verklaart op eenvoudige wijze waarop het leven gediversieerd is geraakt en hoe verschillende levensvormen van elkaar afstammen. Tevens is zij een aantrekkelijke theorie. De drie basisbestanddelen ervan – overerving, variatie, en selectie – kunnen ook op andere wetenschapsgebieden worden toegepast. In zijn prachtige boek *Darwin's Dangerous Idea*, dat ik niet genoeg kan prijzen, noemt Daniel Dennett dit 'universal acid' – een niet te stoppen zuur dat door alles bijt en alles daarmee transformeert.

Sander Sauvé

Ik wist dat ik hier iets mee wilde doen in mijn masterscriptie. Zo kwam ik bij Arie Verhagen terecht, die, zo wist ik uit een eerder bijvak, zeer in dit onderwerp geïnteresseerd is. Uiteindelijk heb ik onder zijn en Ton van Haafkens begeleiding eigenlijk relatief weinig gedaan met de evolutietheorie – de nadruk is op heel andere zaken gaan liggen. Hieruit valt een wijze les te leren: ook een scriptie transformeert gedurende het proces, en de vragen waarmee je begint zijn veelal niet de vragen die je op het einde beantwoordt.

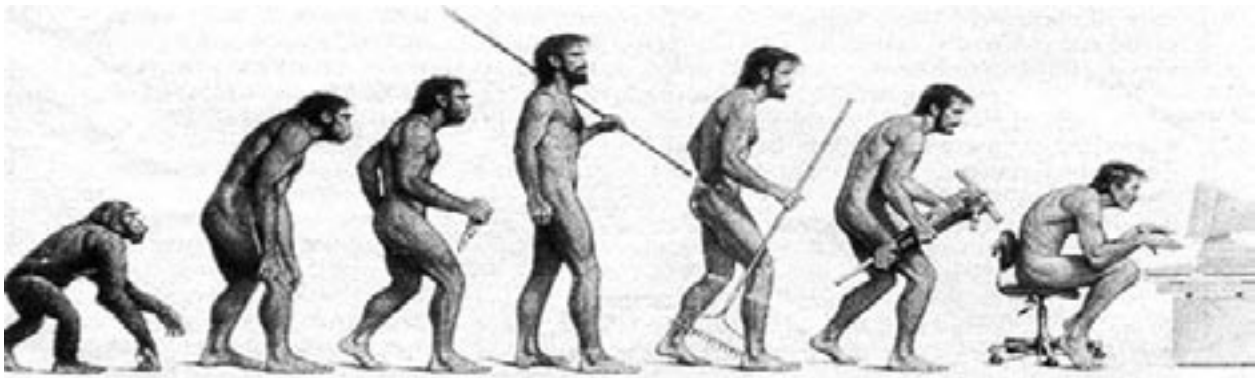
Uiteindelijk bestond mijn kernvraag uit de definitie van twee termen die een centrale rol hebben in (onderdelen van) de moderne taalwetenschap – *subjectiviteit* en *intersubjectiviteit*. Enige uitleg over wat deze termen nu grofweg inhouden is op zijn plaats. Wat deze twee termen gemeen hebben, is dat zij een talige uiting linken aan de context. In het geval van subjectiviteit bestaat die context uit het eigen perspectief. In het geval van intersubjectiviteit bestaat die context uit het perspectief van een ander: er vindt coördinatie plaats tussen het eigen perspectief en dat van een ander.

Dit is een grove beschrijving; er is natuurlijk meer aan de hand. Wetenschappers gebruiken beide termen anders, in ieder geval in verschillende contexten en domeinen. De ontstane 'meningsverschillen' worden in grote mate erkend, sterker nog: er is discussie gaande over een eenduidige en duidelijke hantering van de begrippen.

Waar bestaan de verschillen nu precies uit? Daarvoor is kennis van twee epistemologische theorieën van belang. In de westerse filosofiegeschiedenis is één belangrijke vraag geweest: *hoe komt een mens aan zijn kennis?* Daar zijn grofweg twee antwoorden op gegeven. Eén antwoord zegt: de mens is aangeboren met bepaalde kennis. Ongeacht waar de mens geboren wordt of hoe hij opgroeit, hij draagt altijd bepaalde modules kennis met zich mee. Dat is een *rationalistisch* antwoord, waarvan de bekendste uitdrager René Descartes is. Een andere theorie zegt dat de mens bij geboorte een 'tabula rasa', een onbeschreven blad is. Dat blad wordt beschreven naarmate de mens gedurende zijn leven ervaringen opdoet. Dit is de *empiristische* theorie, met als bekendste voorstander John Locke.

Hoe beïnvloedt dit nu de wijze waarop de termen subjectiviteit en intersubjectiviteit worden ingevuld? Welnu: zij hebben allebei zowel een rati-

onalistische en als een empiristische invulling. Hun epistemologische invulling is dus verschillend.

Interessant nu is dat die verschillen parallel aan elkaar lopen. Bij zowel subjectiviteit als intersubjectiviteit worden de termen aan de ene beschreven met woorden als redeneren, afleiden, geestestoe-standen. Dit is een rationalistische benadering. Aan de andere kant worden termen gebruikt als waarnemen, lichamelijk ervaren, interactie onder-nemen. Dit is de empiristische opvatting. Mijn eerste conclusie was dus dat die debatten exact parallel gestructureerd zijn, en dat de verschillende opvattingen lopen langs een epistemologische breuklijn van empirisme en rationalisme.

Dit was het eerste deel van mijn scriptie. In het tweede deel van mijn scriptie wilde ik oorspronkelijk, zoals aangegeven, een evolutionaire (of op zijn minst een op de evolutietheorie gebaseerde) benadering ontwikkelen ten opzichte van inter-subjectiviteit. Dat werd dus iets anders.

Daar kwam ik op door het lezen van een ander fantastisch boek, *A Theory of Linguistic Signs* van Rudi Keller. In dat boek beschrijft Keller onder meer zijn kritiek op het *coöperatieprincipe* (CP) van Herbert Grice.

Grice formuleert in de jaren '70 in een verken-nend artikel voorwaarden waaraan geslaagde com-municatie voldoet. Hij gaat er daarbij vanuit dat mensen rationele wezens zijn, die maximaal hun conversatiedoelen willen verwezenlijken. Daarbij formuleert hij een aantal maxims (om precies te zijn: die van kwaliteit, kwantiteit, relevantie en wijze) die volgens hem daarin een rol spelen.

Grices coöperatieprincipe heeft echter een beperking: het heeft slechts betrekking op con-versaties waarin informatie wordt uitgewisseld. Keller stelt in zijn boek voor om het CP breder te trekken, en er ook andere gespreksdoelen dan informatie-uitwisseling (zoals persuasie) onder te laten vallen.

Dat inspireerde mij tot het stellen van de vraag: is het mogelijk om tot een invulling van de term intersubjectiviteit te komen die zowel redeneren

als ervaren, zowel het rationalisme als het empi-risme omvat? Mijn antwoord was het *radicaal-pragmatisme*. Dat hield in dat ik de ideeën van Keller nog verder generaliseerde, totdat ik kwam tot een principe van rationeel gedrag, als volgt te formuleren:

Doe datgene waarvan jij verwacht dat het netto het meest positieve resultaat bereikt (met het oog op het doel waarnaar je streeft)

Dat rationele gedrag is op alle vormen van gedrag van toepassing: van redeneren tot inter-ageren, van het in elkaar zetten van een kast tot het schrijven van een artikel over een scriptie. Zelfs een 'irra-tioneel' doel als het voor de gek houden van een ander valt hieronder. Daarmee omvat het dus zowel de empiristische zienswijze als de rationalistische zienswijze.

Bovendien – en daarmee is de cirkel rond – past het uitstekend in moderne taalkundige benaderingen waarin evolutionair denken een belangrijke rol speelt. In deze benaderingen is een grote rol weggelegd voor de maxims van Grice. Bovendien is binnen evolutionaire benaderingen in het algemeen een rol weggelegd voor zowel rationalistische componenten – de elementen die over verschillende generaties worden geërfd – als empiristische – de interactie met de omgeving. Doe datgene waarvan je (door je *ervaring*) verwacht het meest effectieve resultaat te bereiken. Een betere integratie van de radicaal-pragmatische theorie met een evolutionaire benadering, en een toepassing op die andere term, subjectiviteit, vielen buiten het bereik van mijn scriptie, maar zijn logische vervolgvragen.

Gedurende het proces, door artikelen te lezen en met anderen van gedachten te wisselen, is mijn oorspronkelijke vraag dus sterk van karakter veranderd. Dat juist die interactie met teksten en mensen daarvoor verantwoordelijk is, is in het licht van mijn onderwerp alleen maar toepasselijk.

Juryrapport van de Siegenbeek Scriptieprijs 2010

Leiden, zaterdag 25 juli 2011, tijdens de jaarvergadering namens de jury voorgelezen door Jos Paardekooper

Dames en heren, beste aanwezigen,

Evenals vorig jaar is mij de eer vergund om namens de jury van de Siegenbeek Scriptieprijs bekend te maken wie de winnaar is, ditmaal voor het jaar 2010. Het is de derde keer dat deze prijs zal worden uitgereikt, een prijs die, zoals u ongetwijfeld weet, door de alumni-vereniging Siegenbeek is ingesteld om alumni op de hoogte te houden van recente ontwikkelingen in ons vak. Dit juryrapport zal daarom ook op de website van de vereniging

worden geplaatst.

Wat waren ook al weer de spelregels? Iedere Leidse student Neerlandistiek, inclusief Dutch Studies, die in 2010 is afgestudeerd met een scriptie die tenminste met een 7,5 is beoordeeld, kon zijn of haar scriptie inzenden. Daarna begon voor de jury wederom de schier onmogelijke opgave om scripties te beoordelen over zulke uiteenlopende onderwerpen als een middeleeuws religieus geschrift, of over zelfspot, of over de invloed van de pers in het beschrijven van criminele helden, kortom het bekende appels- en perenprobleem. Eén ding hadden alle inzendingen in deze taal- en letterkundige fruitmand intussen wel gemeen: ze waren geen van

alle geschreven om beoordeeld te worden volgens criteria als toegankelijkheid en overtuigingskracht, een verrassende benadering, een leesbare stijl, of op persoonlijkheid en originaliteit in vorm en inhoud. Want dat waren en zijn onze criteria.

Aangezien ook dit jaar de onderwerpen weer buitengewoon divers waren, dreigden de scripties over wat makkelijker toegankelijke onderwerpen zich ook sneller in de gunst van de jury te mogen verheugen dan scripties die bij eerste lezing nogal taaie kost boden. Maar hoewel de jury niets menselijks vreemd is, heeft zij zich toch, door noest lezen en herlezen, met alle aangeboden onderwerpen op ongeveer gelijke wijze vertrouwd weten te maken.

De jury bestond ook dit jaar uit Jan Bos (boekhistoricus en penningmeester van Siegenbeek), Kees Thomassen (conservator en marge-drukker), Marcel Uljee (tekstschrijver) en Jos Paardekooper (docent aan het hbo en emeritus-stadsdichter).

De oorkonde werd ontworpen en gedrukt door De Uitvreter te Woold. De Siegenbeekprijs bestaat behalve uit roem en deze oorkonde, uit een geldbedrag ter grootte van 500 euro.

Net als de vorige twee keren gaat ook dit jaar de prijs naar een scriptie over een onderwerp dat zich bij eerste lezing niet bepaald gemakkelijk prijsgeeft. (Dit laatste is een onbedoelde woordspeling.) Zoveel te meer is de jury dan ook van mening dat de auteur erin geslaagd is om dat voor buitenstaanders nogal weerbarstige onderwerp op een bijzonder heldere wijze te verwoorden. De scriptie is volgens de regels van de kunst opgebouwd. Nadat de bestaande relevante theorieën de revue zijn gepasseerd, komt de schrijver tot een eigen terreinafbakening, en geeft deze ook duidelijk aan wat het eigen onderzoek aan het bestaande toevoegt. Wat ons daarnaast nog voor deze scriptie innam, was het

feit dat de auteur aan het eind van haar onderzoek – de winnaar is dus een winnares – zelfreflectie en relativering toont. Dat de scriptie tot slot in foutloos Nederlands is gesteld, overigens mede dankzij de hulp van de ouders van de auteur, zo lezen we in het Voorwoord, lijkt voor een werkstuk uit ons vakgebied nogal voor de hand te liggen, maar dat kon dit keer niet van alle inzendingen gezegd worden. De jury wil deze ontwikkeling ongaarne met enige nadruk vermelden.

De Siegenbeek scriptieprijs dames en heren, voor het jaar 2010, is toegekend aan Frédérique van Riessen, met haar onderzoek naar *Ellipsis bij afasiepatiënten*.

Daarin trekt zij – volgens de ondertitel – een taalkundige vergelijking van het elliptische taalgebruik van mensen met en zonder afasie. Ze komt uiteindelijk tot een eigen definitie van ellipsis: ‘elke onvolledige uiting is een ellips’, een definitie die zoals u merkt uitblinkt door een eenvoud die Karel van het Reve, die overigens opmerkelijk veel ellipsen hanteerde, niet zou hebben misstaan. En met, of misschien

wel ondanks die hoogst eenvoudige definitie komt ze tot een systematische indeling van ellipsen in het Nederlands. Zij zal u, nemen wij aan, straks desgevraagd graag nog nader in deze materie inwijden.

Ik wil graag Frédérique vragen om nu naar voren te komen.

Beste Frédérique, wij willen je graag feliciteren met deze prijs, en we hopen dat je die ook wilt zien als een aanmoediging om dit onderwerp en dit onderzoek verder naar buiten te brengen, ook in het gebied waarover je onderzoek handelt.

Ik nodig je graag uit nu een stormachtig applaus over je heen te laten komen.

Machtsspelletjes interessant gespeeld

*Een recensie van *Jacoba – man of macht?**

Historische kostuums en moderne grapjes. Een eigenzinnige gravin, een geslepen diplomaat, een ontevreden visvrouw. Machtsspelletjes met een goede afloop. Op 21 en 22 september speelde het NNP Klassiek Toneel “*Jacoba – man of macht?*”. Een eerstejaars toeschouwer kijkt en maakt de balans op.

Christa Cecilia Bouwmans

Toen ik in mei als aankomend student een bezoekje bracht aan de website van het NNP, zag ik de voorstelling al aangekondigd en werd nieuwsgierig. Maar op de vooravond van mijn eindexamen Latijn naar het theater gaan, leek me geen goed plan als het laat zou worden. Dus mailde ik het Klassiek Toneel in de hoop op een combinatie van een korte speelduur en voldoende studie-ijver tijdens de treinreis Delft-Leiden. Als antwoord kwam de mededeling dat de speeldata inmiddels waren verplaatst. En zo kwam het dat ik als echte student en zonder eindexamenstress de première van het stuk kon bezoeken. Ik bleek mezelf door mijn gmail wel als theaterliefhebber verraden te hebben: een week later werd mij gevraagd om een recensie te schrijven.

Het stuk *Jacoba – man of macht?*, geregisseerd door Sanne de Vries, is een bewerking van Jan de Marre's *Jacoba van Beieren, Gravin van Holland en Zeeland* (1736) door Marieke Kettlitz en Olga van Marion. De historische feiten waarop het stuk gebaseerd is, waren te lezen op het toegangkaartje, dat prachtig vormgegeven was en opgerold en verzegeld werd uitgereikt. *Jacoba van Beieren*, geboren in 1401, komt als gravin van Holland, Zeeland en Henegouwen in een strijd lijnrecht te staan tegenover Filips de Goede, hertog van Bourgondië. Wanneer de twee in 1428 gedwongen vrede sluiten, blijft *Jacoba* gravin in naam, maar Filips krijgt de werkelijke macht, inclusief zeggenschap over *Jacoba's* huwelijkskeuze. Hij bepaalt vervolgens dat *Jacoba* niet mag trouwen. Het toneelstuk

speelt in 1433, als *Jacoba* in het geheim is getrouwd met Frank van Borsssele. Wanneer Filips hiervan hoort, komt *Jacoba* voor de keuze te staan: wil ze haar man behouden of haar macht?

Het toneelstuk werd geopend door Marijke van der Wal, die in het kader van het taalkundige project *Brieven als buit* zichzelf speelde: ze sprak over de vondst van een zeer bijzondere brief. Een brief van *Jacoba van Beieren* aan haar moeder. Wanneer ze begint met voorlezen, neemt *Jacoba* (gespeeld door Maartje Heibloom) het van haar over, en zo belandt het publiek in de Middeleeuwen.

Jacoba was qua type goed gecast. Haar rechte houding paste bij haar status als gravin, maar tegelijkertijd had ze de uitstraling van iemand die “ook maar een mens is”, niet bestand tegen de machts-spelletjes waarin haar de liefde ontzegd werd. Al met al kwam ze misschien iets te gewoontjes over voor haar rol als hooggeplaatst persoon. Tegenover hertog Filips (Coen van Beelen) stond *Jacoba* sterk in haar schoenen, maar wanneer haar rivaal niet

aanwezig was, liet ze ook haar gevoelige kant zien. Voor Filips gold hetzelfde: tegenover Jacoba deed hij zich hardvochtiger voor dan hij was, en tijdens de dialoog met anderen liet hij zijn twijfels naar voren komen. Beide gezichten wist hij goed aan het publiek over te brengen. Een leuke bijkomstigheid was dat het woord *Bourgondiër* in de moderne zin van levensgenieter zeker op deze hertog van Bourgondië van toepassing was.

Een andere belangrijke rol was weggelegd voor Annelies Storms. Zij speelde vrouwe Lannoy, de eigenares van het kasteel waarin de gebeurtenissen zich afspelen. Het karakteristieke van haar spel zat vooral in haar stem. Met een Frans accent dat ze gedurende het hele stuk knap volhield, sprak ze melodische zinnen waarmee ze haar bezorgdheid overdreven tot uiting bracht. Hoewel ze zich daarmee een getalenteerde actrice toonde, leek het komische effect ervan niet overal op zijn plaats. Het deed de balans tussen de komische en serieuze elementen in de scènes te veel naar één kant doorslaan.

Ook op andere punten was voor de toeschouwer het evenwicht soms zoek. De losse, wat achteloze speelstijl van Frank van Borssele (Sander Sauvé) vormde een vreemd contrast met de plechtige, terughoudende en statige houding van diplomaat Rudolf (Dennis Koopman), vooral wanneer de twee in dialoog waren. Hun kostuums versterkten

dit contrast: hoewel Rudolf aasde op de positie van Van Borssele, zag Van Borssele er in zijn grove middeleeuwse hemd uit alsof zijn positie juist veel lager was dan die van Rudolf, die een imposante lange jas droeg. Misschien school in die lange jas het geheim van zijn knappe acteerprestaties. Wel leuk, maar misschien onbedoeld, was het effect dat de karakters van de twee duidelijk contrasteerden: Rudolf de berekenende slechterik tegenover Van Borssele de ontspannen goedzak.

De rolverdeling van het stuk was ontzettend goed gekozen. Het gezelschap en de rollen leken voor elkaar gemaakt. Zo had bijvoorbeeld Raadsheer De Bie (Bernard Schelhaas) van zichzelf al een echte “wijze raadsheer”-uitstraling. Een hele verschijning op zich was Ellen Dekker in de rol van Mooi Ael. Gekleed als een echte Middeleeuwse volkswrouw kwam zij met ‘haar’ kinderen (Anton en Hanne Kraan) het toneel op gestruind om zich in een prachtig, niet precies te plaatsen volks accent bij de hertog te beklagen. Waarover precies was echter door ditzelfde accent totaal niet duidelijk, omdat de verstaanbaarheid er nogal onder te lijden had. Dat ze een visvrouw was, werd visueel leuk geïllustreerd door haar (echt jonge) kinderen die aan de rand van het podium tentharingen zaten schoon te maken.

Het decor voor de voorstelling was eenvoudig. Tegen het zwarte achtergronddoek werd alleen

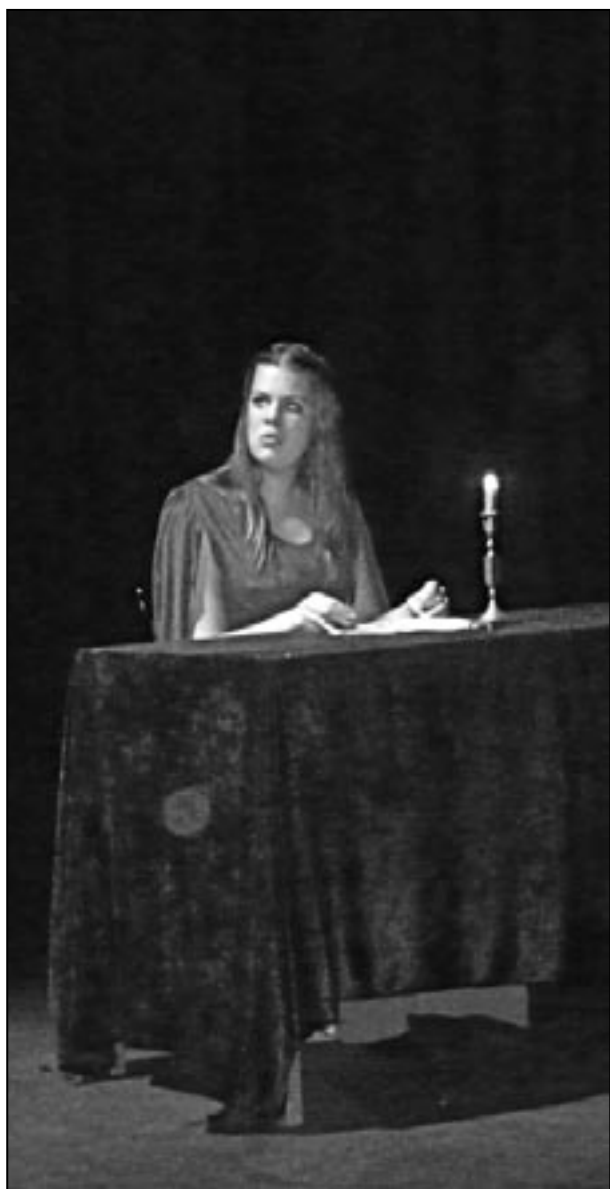
gebruik gemaakt van een aantal eenvoudige meubelstukken. Die werden echter wel na iedere scène verplaatst, en dit gaf wat overbodige onrust. Bovendien kostte het tijd. Daardoor werd de vaart ietwat uit het stuk gehaald. Dat was zonde, want

Op 10 februari aanstaande wordt *Vrouwe van het Vaderland. Jacoba van Beieren in literatuur en kunst* gepresenteerd in Leiden. De presentatie van dit boek, onder redactie van Joost van Driel, Rick Honings en Olga van Marion, gaat wellicht gepaard van de opvoering van (stukken uit) *Jacoba. Man of macht?* Kijk tegen die tijd voor details op nnpagina.nl.

het overige tempo was hoog en hield het publiek bij de les. Ook in zekere zin letterlijk, want je kunt dit

stuk zien als een interessante geschiedenisles.

Al met al was het een leerzame, boeiende avond. Alleen vond ik het jammer dat het me niet duidelijk werd of de bewerkers en regisseur een bepaalde visie op de historische gebeurtenissen wilden overbrengen. Ik wist niet goed waar ik de balans moest zoeken tussen historisch en modern, komisch en serieus. En anders dan de titel deed vermoeden, werd de keuze tussen man en macht niet als een groot thema uitgediept. Maar zo'n groot dilemma was het voor de Jacoba in dit stuk ook niet. Want uiteindelijk is haar keuze snel gemaakt. Wanneer ze in de laatste scène aan haar moeder schrijft dat ze getrouwd blijft met Van Borsssele en afziet van haar macht, doet ze dit met tevredenheid. Met hetzelfde gevoel kunnen spelers en publiek terugkijken op deze voorstelling.

De leraar werd een vriend

Rick Honings - De leraar Nederlands die het meeste voor mij heeft betekend is Noud Scheepers. Toch heb ik maar één jaar les van hem gehad, in de 3e klas van het Bernardinuscollege in Heerlen. Dat was in 1999; korte tijd later ging hij met pensioen. Hij was zoals ik ook wilde zijn: streng en veeleisend, maar zeer erudiet. Scheepers maakte mij enthousiast voor de literatuur. Hij prikkelde mijn belangstelling door artikelen en verhalen voor me te kopiëren en verkondigde standpunten die ik nog steeds huldig. Zo stelde hij dat een intellectueel een goede krant dient te lezen en dat een neerlandicus een eigen bibliotheek moet bezitten. Ik ging zelfs over tot het uitknippen van artikelen en recensies over schrijvers (dat doe ik nog steeds), omdat het volgens hem handig kon zijn om die te bewaren. Scheepers is ook degene die me in aanraking bracht met Herman Brusselmans, omdat hij mij een boek van hem gaf: Uitgeverij Gugenheimer (1999). Zelf kon hij het overigens niet erg waarderen, maar ik des te meer. Omdat het goed klikte, ging ik in de jaren die volgden geregeld bij Scheepers op bezoek en dat doe ik nog altijd. We kennen elkaar inmiddels twaalf jaar en we hebben altijd veel te bespreken. Dat doen we steevast in zijn tot de nok toe met boeken gevulde studeerkamer. Zo werd de leraar een vriend.

De leraar Nederlands

Evolutie

Tineke Frederiks - De homo sapiens blijft evolueren! Zo hebben wij een zeer veelzijdig gevorderd soort in ons midden. Hij is reeds met emeritaat, maar nog altijd vol van leven en liefde voor taal. Zo ziet hij zichzelf als de homo anekdoticus*.

Als homo studentici luisteren mijn medestudenten en ik graag naar zijn immer inspirerende woorden. Toch is deze homo anekdoticus niet een perfect geëvolueerd exemplaar; hij loopt namelijk een beetje achter betreffende het nieuw aangebroken tijdperk: de Internet-eeuw, waar de patat-, achterbank- of smartphone-generatie helemaal bij de tijd is. Dit maakt onze homo anekdoticus tevens een homo predigitalis*; een uitstervend ras. De huidige generatie zal zich er ongetwijfeld sterk voor maken om dit prachtige exemplaar te vereeuwigen op de enige waardige wijze: een kloeke, fysieke, predigitale biografie.

**Deze neologismen zijn uitgesproken door emeritus hoogleraar C. van Bree d.d. 12-10-2011.*

Contaminatie

Jelmar Hugen - Door de jaren heen zijn er vele docenten Nederlands gekomen en gegaan, maar zelden, ja zelden, komt er 1 langs die voor eeuwig zijn of haar stempel achter laat op de school en de leerlingen. We kennen er allemaal wel een, enfin, vandaar dat ik u vertel over de heer Koster. Wijze woorden in combinatie met humor en begrip; de leerlingen hingen aan zijn lippen, de natuurlijke orde was gevestigd. "Om-moord is geen plaats, maar een contaminatie", zo sprak hij middenin een rede over Reynaert de vos. Wij zouden moeten wachten tot het eind van de les om door het geluid van de schoolbel heen te horen: "ombrengen en moorden".

Associatie

Sebastiaan van Loosbroek - Niet eerder in m'n leven dan in 6 vwo werd ik ongevraagd zó frequent geconfronteerd met voorbeelden van het begrip associatie. De veroorzaker was mijn docente Nederlands, die dat jaar tevens mijn mentor was. De inhoud van de literatuur die ze in de les besprak koppelde ze altijd moeiteloos naar haar eigen leven. Als personage X zijn sleutel kwijt was geraakt, kon je rekenen op een soortgelijk verhaal uit haar leven. Wat de meeste indruk op me heeft gemaakt is dat ze ooit haar hond dronken heeft gevoerd, de aanleiding voor dit verhaal is me ontschoten. Ze was een kei in associëren. Toen ze me als mentor kort moest toespreken bij de uitreiking van mijn vwo-diploma zei ze: 'Je moet ook wel een beetje gek zijn om Nederlands te gaan studeren.' Ongetwijfeld zal ze zichzelf hiermee hebben bedoeld.

Kip of het ei

Dennis Koopman - Ik kon me in de brugklas geen paradoxalere man voorstellen dan Van Rongen. We hadden allemaal een hekel aan die man, die niet veel later tegen zijn pensioen aan zou boten. Misschien vooral vanwege zijn liefde voor grammatica. Dat droeg hij zo'n warm hart toe dat hij ons zomaar met een diabolisch plezier een onverwachtse overhoring kon geven. Ik vond het niet heel erg - de eerste overhoring bezorgde me zelfs mijn eerste tien, dat studiejaar - maar ik was wel tegen het principe. Onverwachts redkundig ontleden werd hem niet in dank afgenomen.

Als grote verrassing kwam hij een maand voor Pasen met een broeikas vol eieren. Het werd neergezet bij de conciërge. De kuikens kwamen niet veel later. Je kon zeggen wat je wilde, ik was ervan overtuigd dat hij meer van die beesten hield dan van zijn leerlingen - nu weet ik wel beter.

Anekdote

Ilkiz Erdogan - Hij had me dan eindelijk door. Op de propedeuse-uitreiking van onze opleiding was ook de heer Van Zonneveld aanwezig en hij toverde al snel een glimlach op de gezichten van vele aanwezigen met zijn korte toespraak over onze literatuurstad Leiden. Natuurlijk mocht hierbij het 'even' noemen van Bilderdijk niet ontbreken, want onze geliefde docent is waarschijnlijk de grootste Bilderdijk-bewonderaar op aarde. Ik, die al enkele vakken bij Van Zonneveld heb gevolgd, kon dan ook een veelzeggende lach niet onderdrukken bij het zoveelste keer noemen van deze grote achttiende eeuwse Nederlandse dichter, die deze liefhebber heel subtiel overal wel bij weet te betrekken. Het mooie is misschien nog wel dat hij dit zelf ook door heeft. En nog mooier is misschien dat stiekem niemand het erg vindt om de zoveelste Bilderdijk anekdote aan te horen.

Onze printer

onze printer die in verwarring zijt
uw inkt wordt vervangen
uw papierlading bijgevuld
laat dan onze wil geschieden
zowel in kleur als in zwart-wit
geef ons heden onze dagelijkse documenten
en vergeef ons onze scheldpartijen
gelijk wij ook uw onbegrijpelijke foutmeldingen
vergeven

leid ons niet tot uw vervanging
maar verlos ons van de printstress-sessies
Amen

Dennis Koopman